

IMPULSSEJA Marraskuu 2020

MISTÄ LIBERAALIEN JA KONSERVATIIVIEN VASTAKKAINASETTELU KUMPUAA?

NYKYKONSERVATISMIN JUURET

MARIANNE SANDELIN

MISTÄ LIBERAALIEN JA KONSERVATIIVIEN VASTAKKAINASETTELU KUMPUAA?

NYKYKONSERVATISMIN JUURET

MARIANNE SANDELIN

Varhaisten konservatiivien ajatuksiin tutustuminen auttaa ymmärtämään oman aikamme Eurooppaa ja länsimaailmaa riivaavaa identiteettipolitiikkaa sekä liberaalien ja konservatiivien välistä alati jyrkentyvää kahtiajakoa. Liberaalit luottavat tai ainakin haluaisivat luottaa valistuksen optimistisiin ideaaleihin, kun taas nykykonservatiivit jakavat varhaisten konservatiivien pelot ja epäluulon liberaaleja arvoja ja liberaalia demokratiaa kohtaan.

Liberaalikonservatiivit hyväksyvät mahdollisuuksien tasa-arvon ja ihmisten tasa-arvon lain edessä periaatteellisella tasolla. Toisin kuin varhaiset liberaalit, he eivät kuitenkaan ole kritisoineet eriarvoisia yhteiskunnallisia rakenteita – esimerkiksi synnynnäisiä etuoikeuksia tai työelämän epäreiluja valtasuhteita – jotka heikentävät tätä mahdollisuuksien tasa-arvoa.

Konservatiivi on se, joka pyrkii säilyttämään status quon ja vallitsevat valtasuhteet sekä kieltämään poliittisen mielikuvituksen ja aktiiviset pyrkimykset muuttaa yhteiskuntaa tasa-arvoisimmiksi ja oikeudenmukaisemmiksi. Se, mitä nykyään tyypillisesti kutsutaan liberalismiksi tai ”oikeaksi liberalismiksi”, on usein enemmän konservatiivista kuin liberaalia.

SISÄLLYS

Johdanto 3

Mitä on valistus? 4

Mitä ovat vastavalistus ja konservatismi? 6

Poliittisten aatteiden häilyvä luonne 10

Modernia konservatismia 15

**Valistuksen arvot ja ”historian loppu”
liberaalien ja konservatiivien vedenjakajana 20**

Lähteet ja kirjallisuus 23

JOHDANTO

NYKYÄÄN KONSERVATIIVISET JA äärioikeistolaiset äännet ovat nostaneet päätään lähes kaikkialla maailmassa ja poliittis-kulttuurinen kahtiajako liberaalien ja konservatiivien välillä on syventynyt siihen pisteeseen, että vallitsevaa tilannetta on ryhdytty kutsumaan ”identiteettipolitiikan aikakaudeksi”¹. On siis ajankohtaista tarkastella sitä, mistä liberaalien ja konservatiivien syvässä kahtiajaossa on kyse. Vastakkaisia kantoja edustavat ihmiset ovat harvoin perillä siitä, mistä toista puolta edustavien ajatukset kumpuavat. Tämän vuoksi eri tavoin ajattelevat ryhmittymät eivät useinkaan oikeasti kuuntele toisensa argumentteja ja vastaa niihin, vaan tulevat puhuneeksi toistensa ohi, vaikka puhe olisi näennäisesti samasta asiasta. Kuten sosiologi Karl Mannheim on esittänyt, ihmisten on vaikeaa käydä rakentavaa keskustelua eri tavoin ajattelevien kanssa, sillä yksittäisten mielipide-erojen taustalla hämmöittää täysin erilainen maailmankuva ja ajatustraditio, joka määrittää paitsi yksittäisiä näkemyksiä, myös koko tapaa, jolla asioista puhutaan.² Eräs esimerkki tästä on Maija Mattilan esiin nostama huomio, että keskustelua ihmisten välisestä eriarvoisuudesta käydään kahdella tasolla, jotka eivät kohtaa toisiaan.³ Jotta edes jonkinlainen dialogi olisi mahdollista, tulisi katse kohdistaa perustoihin, joista ajatustraditiot alun perin kumpuavat.

1 Fukuyama 2018.

2 Mannheim 1991, 1–5.

3 Mattila 2020.

Mitä konservatismi siis on ja millainen ideologinen traditio sen taustalla vaikuttaa? Vaikka historialliset kontekstit ovat vaihdelleet, niin sekä menneen että nykyisen konservatismiin ytimessä on ennen kaikkea juuri valistuksen liberaalien ihanteiden vastustaminen. Tästä syystä konservatismi on toisinaan rinnastettu termeihin vastavalistus tai illiberalismi. Edellä mainittujen termien sisältö ja niihin yhdistetyt keskeiset ajattelijat ovat olleet monin tavoin yhteneväisiä. Vaikka valistusta on myöhemmin, ennen muuta 1900-luvulta alkaen kritisoitu myös poliittisen vasemmiston, niin sanotun postmodernismin sekä feministien suunnalta, ei tällaista valistuskritiikkiä tule sekoittaa valistuksen kokonaisvaltaisempaan vastustukseen, konservatiiviseen vastavalistukseen.

Niin liberalismi kuin sosialismikin kumpusivat pitkälti valistuksesta ja Ranskan vallankumouksesta ja pyrkivät konkreettisiin uudistuksiin kuten ihmisten vapautumiseen ja tasa-arvoon. Konservatismi puolestaan syntyi vastareaktiona valistusihanteille ja vallankumouksen tuomille poliittisille muutoksille. Varhaiset konservatiivit katsoivat, että Ranskan vallankumouksen loppukauden terrori ja yhteiskunnallinen sekasorto olivat suoraa seurausta valistuksesta: demokratia, kosmopolitanismi eli tunne maailmankansalaisuudesta ja luonnolliset oikeudet, joista nykyään käytetään nimitystä ”ihmisoikeudet” yhdistettiin erottamattomasti vallankumouksen tuhoisuuteen.⁴

4 Padgen 2013, 318–319.

On tärkeää huomioida, että niin konservatismia kuin liberalismiakin on monenlaista ja eri alahaarojen ajatusmaailmat poikkeavat toisinaan merkittävästi toisistaan.

SEKÄ MENNEEN ETTÄ NYKYISEN KONSERVATISMIN
YTIMESSÄ ON ENNEN KAIKKEA VALISTUKSEN
LIBERAALIEN IHANTEIDEN VASTUSTAMINEN.

Niin sanottu traditionaalisempi konservatismi, johon myös nykyinen äärioikeisto kuuluu, ja josta kaikista äärimmäisin esimerkki lienevät 1900-luvun alkupuolen fasistit, eroaa monella tapaa niin sanotusta liberaalikonservatismista. Liberaalikonservatismiin äärimmäisintä laitaa edustaa puolestaan libertarismi. Traditionaalisempaa konservatismia ilmentää Suomen puolueista parhaiten perussuomalaiset ja Euroopan parlamentissa Euroopan konservatiivien ja reformistien ryhmä (ECR) sekä Identiteetti ja demokratia (ID). Liberaalikonservatismia Suomessa puolestaan edustaa ennen kaikkea kokoomus ja EU-tasolla Euroopan kansanpuolueen ryhmä (EPP). Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että esimerkiksi kaikki perussuomalaisten jäsenet tai äänestäjät olisivat äärioikeistoa tai että kaikki kokoomuslaiset olisivat libertaareja. Kummassakin aatetraditiossa on myös huomattavia aste-eroja. Lisäksi toisinaan niin yksittäisissä ihmisissä kuin puolueissakin yhdistyy piirteitä kummastakin konservatismiin haaraista. Liberaalikonservatismissa yhdistyy nimensä mukaisesti piirteitä paitsi konservatismista myös liberalismista. Termi ”traditionaalisempi konservatismi” on kuitenkin sikäli ongelmallinen, että pitkään nimenomaan liberaalikonservatiiviset puolueet – kuten Suomessa kokoomus tai esimerkiksi Isossa-Britanniassa Toryt – ovat olleet konservatismiin pää-äänenkannattajia.

Niin konservatismi kuin liberalismikin määritellään nykyään usein sekavilla ja toisinaan peräti harhaanjohtavilla tavoilla, mikä johtuu pitkälti näiden poliittisten aatteiden keskinäisistä päällekkäisyyksistä, niiden sisäisestä hajanaisuudesta ja eri haarojen kiistoista siitä, kuka tai mikä aatetta puhtaimmin edustaa. Tämän kirjoituksen tarkoituksena ei ole antaa tyhjentävää esitystä konservatiivisesta aatetraditiosta ja kaikista siihen kuuluvista ajattelijoista tai eri suuntauksista, vaan pikemminkin tarjota huomioita siitä, mistä konservatiivien ja liberaalien näkemyserot kumpuavat. Koska konservatismia ei ole mahdollista ymmärtää peilaamalla sitä liberaaliin valistusajatteluun⁵, pieni taustoitus siitä, mitä valistus suurpiirteisesti oli tai on edelleen, on tarpeen.

⁵ Josta myöhemmin 1800-luvun kuluessa syntyi sosialistinen aatetraditio.

MITÄ ON VALISTUS?

Vaikka valistuksen tarkka määrittely on hankalaa, yhdistettiin ranskankielinen termi *Lumières* kuitenkin jo 1700-luvulla nimenomaisesti filosofiaan, ja sen filosofiset ideat yhdistettiin moderniteuteen.⁶ Karkeasti ottaen valistusta voidaan luonnehtia vapautumisprosessiksi. Siihen kuului näkemys, että ihmiset voivat aktiivisesti kehittää yhteiskuntaa ja parantaa omaa asemaansa siinä sen sijaan, että he vain alistuisivat kirkon ja maallisen vallan ylläpitämään epätasa-arvoiseen ja kyseenalaistamattomana kuvaamaan yhteiskuntajärjestykseen. Ylimpänä päämääränä oli yhteiskunta, jota hallitsee perinteisten auktoriteettien eli kirkon ja yksinvaltaisen kuninkaan sijaan järki, ja ihmiset ovat vapaita ja tasa-arvoisia. Kaikista tunnetuimman sisällön valistukselle antoi Immanuel Kant (1724–1804) vuonna 1784. Hän määritteli valistuksen tarkoittavan ihmisen pääsemistä ulos itse aiheuttamastaan alaikäisyyden tilasta.⁷ Samaa ajatusta edustaa myös Nicolas de Condorcet’n (1743–1794) katkelma:

⁶ Robertson 2015, 1–2.

⁷ Kant 2017.

*Vielä koittaa aika, jona aurinko luo säteensä ainoastaan vapaiden ihmisten ylle, joilla ei ole muuta isäntää kuin oma järkensä; jolloin tyranneja ja orjia sekä kirkonmiehiä typerine, tekopyhine tapoineen elää enää vain historian tarinoissa ja teatterilavoilla.*⁸

⁸ Condorcet 1970, 198.

Condorcet'n katkelma kiteyttää loistavasti kaiken sen, mistä valistusajattelussa oli tunnusomaisimmin kysymys. Keskeistä siinä oli Kantin myöhemmin tunnetummaksi tekemä ajatus, että ihmisten tulee hylätä auktoriteetit ja ajatella itse. Condorcet uskoi, että ihmisten ymmärryksen ja tietomäärän lisääntyessä yhteiskunnat kehittyvät kohti tilaa, jossa vallitsee oikeudenmukaisuus, tasa-arvo, vapaus sekä myötätunto kanssaihmiä kohtaan. Hän oli vakuuttunut, että tieto ja vapaus lisääisivät toisiaan loputtomasti. Tästä syystä hän kannatti ilmaista julkista koulutusta, koska vain koulutuksen ja tiedon avulla ihmiset ja yhteiskunnat voisivat kehittyä konkreettisesti vapaammiksi ja tasa-arvoisemmiksi. Hän uskoi, että esimerkiksi naisten ja miesten sekä yleisesti ihmisten välinen epätasa-arvo ja niin menneisyyden kuin hänen oman aikansakin vääryydet johtuivat koulutuksen puutteesta, tietämättömyydestä ja kehnoista instituutioista. Condorcet, kuten monet muutkin valistusfilosofit, uskoi ihmisen perusluonnon olevan hyvä, mutta ihmisten korruptoituneen tyrannien ja tietämättömyyden vallitessa.

Myös Jean-Jacques Rousseau (1712–1778) omisti kirjallisen työnsä ihmisten vapauden ja tasa-arvon puolesta taistelemiselle. Hän kumosi kirkon opettamaa tarinaa ihmiskunnan alkuperästä ja juuri kapitalismin syntyaikoina herätti keskustelua yhteiskunnallisesta epäoikeudenmukaisuudesta.⁹ Myöskään Rousseau mukaan pahuuden alkuperä ei ollut ihmisluonnossa itsessään, vaan epäoikeudenmukaisissa yhteiskunnallisissa rakenteissa, tietämättömyydessä ja taikauskossa.

Valistukselle keskeistä universalismia määrittelee ajatus, että on olemassa universaaleja eli ajattomia ideoita ja totuuksia, jotka pätevät historiallisesta ajasta ja paikasta, vallitsevista moraalikäsitteistä tai esimerkiksi kulttuurista riippumatta. Niin Rousseau, Condorcet'n kuin Kantinkin hahmotelmassa kaikki ihmisyyden oli ajasta, paikasta, kansalaisuudesta, uskonnosta tai muista ihmisistä erottavista seikoista riippumatta universalistisesti yhtä ja samaa ihmisyyttä. Tosin jo ennen Rousseaut ja Kantia kirjailija ja valistusajattelija Bernard le Bovier de Fontenelle (1657–1757) oli tarjonnut esimerkin tästä julistaessaan, että ihmiset ovat kaikkina aikoina ja kaikissa paikoissa samanlaisia ja siksi tasa-arvoisia.¹⁰

Valistuksen abstraktiin näkemykseen ihmisluonnosta liittyi tiiviisti ajatus universaalista järjestyksestä,¹¹ joka sitoo kaikki ihmiset yhteen ja samaan ihmiskuntaan. Tällä ihmisluonnon uudelleenmäärittelyllä oli seurauksensa poliittiselle järjestykselle, sillä juuri tähän ajatukseen perustui näkemys, että kaikille ihmisille kuuluu ihmisyytensä perusteella tietyt luonnolliset oikeudet. Kyseinen ajatus vaikutti osaltaan siihen, että Ranskan vallankumouksen myötä maa luopui orjuudesta. Ranskan ihmis- ja kansalaisoikeuksien julistus elokuussa 1789 tiivistä valistuksen ideaalit yhteen konkreettisen dokumenttiin. Ensimmäistä kertaa maailman historiassa kaikki (miespuoliset henkilöt) olivat yhden ja saman lain alaisuudessa ja heistä tuli vapaita kansalaisia, joilla oli ainakin teoriassa tasavertaiset oikeudet.

Valistusfilosofia lepäsi luonnonoikeusajattelun päällä, joka puolestaan juontui pitkälti antiikin stoalaisuudesta. Kyseinen ajatus siirtyi myös kristinuskoon, jossa ajatus luonnonlaista kuitenkin muuttui ideaksi jumalallisesta laista.¹² Myös laajalle levinnyt roomalaisen oikeuden traditio omaksui luonnonoikeusajattelun, ja sitä kautta se kehittyi lopulta maallistuneeseen muotoonsa 1600-luvulta eteenpäin. Luonnonoikeusajatteluun kuului jo alkuperäisessä muodossaan voimakas taipumus universalismiin. Valistuksen luonnonoikeusajattelussa keskeistä oli usko järkeen ja teoreettiseen yhteiskuntasopimusajatuksen, jossa puolestaan oleellista oli näkemys, että valtiomuodosta riippumatta kaikki valta on peräisin kansalta ja siten oikeutettua

9 Hänen mukaansa yksityisomaisuus oli syyppää 1700-luvun porvarillisen yhteiskunnan ongelmiin, jossa epäoikeudenmukaisuus vallitsi eivätkä ihmiset eivät olleet vapaita. (Rousseau 2016.)

10 Fontenelle 1728, 127.

11 Tämä pohjautuu Platonin ideaoppiin.

12 Mannheim 1986, 103–104.

VALISTUSFILOSOFIEN OMANA AIKANAAN RADIKAALIT IDEAT IHMISTEN PERIMMÄISESTÄ TASA-ARVOSTA JA VAPAUDESTA EIVÄT OLLEET VAIN FILOSOFISTA POHDISKELUA. NE OLI ALUSTA ALKAEN SUUNNATTU PALVELEMAAN KÄYTÄNNÖLLISTÄ TARKOITUSTA.

vain, jos sitä käytetään kansan hyväksi. Siihen liittyi ihanne, että ihmiset joko itse hallitsevat itseään tai heitä hallitaan laeilla, jotka he hyväksyvät tai voisivat ainakin periaatteessa hyväksyä. Valistusfilosofien omana aikanaan radikaalit ideat ihmisten perimmäisestä tasa-arvosta ja vapaudesta eivät olleet vain filosofista pohdiskelua. Ne oli alusta alkaen suunnattu palvelemaan käytännöllistä tarkoitusta – muokkaamaan yhteiskunnista oikeudenmukaisempia ja ihmisistä vapaampia, yhdenvertaisempia ja onnellisempia.

MITÄ OVAT VASTAVALISTUS JA KONSERVATISMI?

Vaikka konservatismiin kuten valistuksenkin sisään mahtuu hyvinkin erilaisia ajattelijoita ja näkökantoja, on eri aikoina ja eri paikoissa eläneiden konservatiivien ajattelussa kuitenkin niin runsaasti yhtäläisyyksiä, että jotain yleistä voidaan konservatiivisesta aatetraditiosta sanoa. Kyseessä ei siis ole täydellisen johdonmukainen, muuttumaton tai sisäisesti yhtenäinen teoreettinen rakennelma, vaan pikemminkin älyllinen traditio, jolla on useista sisäisistä eroavaisuuksista huolimatta ollut tiettyjä yhdistäviä, tunnusomaisia piirteitä.

Konservatiivit katsoivat, että Ranskan vallankumouksen ja sen seurausten kumoamiseksi täytyi hyökätä erityisesti sitä ajatusmaailmaa vastaan, joka vallankumouksen oli alun perin synnyttänyt. Taistellessaan vallankumouksen yhteiskunnallisia uudistuksia vastaan konservatiivit eivät vastustaneet vain vallankumouksen keskeisiä teesejä kuten ihmisten välistä tasa-arvoa, vaan kitkeäkseen luonnonoikeusajatteluun perustuvan valistuksen juurineen kaikkineen, he loivat sille kokonaisen vastalogiikan.¹³

Konservatismiin ja vastavalistuksen tradition kuvaaminen aloitetaan tyypillisimmin Edmund Burkesta (1729–1797). Hän oli ensimmäisiä, joka esitti, ettei vallankumous ollut syttynyt tyhjistä, vaan oli pikemminkin väistämätön seuraus valistusfilosofian ”vaarallisista” ihanteista ja yhteiskunnallisista vaatimuksista – ennen kaikkea vaatimuksista ihmisten väliseen tasa-arvoon ja vapauteen. Burken vaikutus ulottuu enemmän tai vähemmän kaikkiin konservatismiin haaroihin. Häneltä juontuu ajatus, että vallitseva, perinteinen ja varsin hierarkkinen järjestys on oikeutettu, ja että mikä tahansa toimi uskonnon ja historian oikeuttamaa vallitsevaa järjestystä vastaan merkitsee yhteiskunnan säilymisen vaarantavaa utopismia.¹⁴ Konservatiivit ovat sen sijaan korostaneet yhteiskuntien ja kaiken muunkin muotoutumista ”organisesti”.

¹³ Mannheim 1986, 37, 103.

¹⁴ Sternhell 2010, 62.

Tästä syystä he ovat vastustaneet liikkeitä, jotka ovat aktiivisesti pyrkineet tekemään yhteiskunnista konkreettisesti oikeudenmukaisempia tai tasa-arvoisempia – niin Ranskan vallankumousta, sosialismia kuin esimerkiksi 1900-luvun suffragettiliikettä tai nykypäivän feminismiäkin. Burke inhosi syvästi yhteiskuntasopimusperinteestä kumpuavaa ajatusta, että yhteiskunta olisi ihmisten tahdon tulosta ja olemassa pääasiallisesti varmistaakseen heidän hyvinvointinsa. Hän kritisoi valistusfilosofoja ivaten, ettei heille riittänyt edes hyvän elämän turvaaminen ihmisille, vaan lisäksi he vaativat näille vieläpä onnellisuutta.¹⁵

15 Sternhell 2010, 11.

Niin menneille kuin nykyisillekin konservatiiveille yhteiskunnallinen mielikuvi- tus on merkinnyt suurta vaaraa, ja siksi heille on ollut tyyppillistä syyttää liberaaleja naiivista haaveilusta ja vaarallisesta utopismista. Vaihtoehtoisia todellisuuksia on pyritty tietoisesti häivyttämään. Eräs konservatiivijattelijoita yhdistävin piirre on kritiikki, jonka mukaan liberaalit valistusajattelijat eivät kykene ajattelemaan mitään konkretian tasolla, sillä he ovat liian kiinnittyneitä platonilaiseen ideamaailmaansa – abstrakteihin teorioihinsa ja periaatteisiinsa, mikä puolestaan johtaa välinpitämät- tömyyteen ja ymmärtämättömyyteen todellisen maailman ”realiteeteista”.

Myös Joseph de Maistren (1753–1821), jota on Burken ohella pidetty varhaisen kon- servatismiin keskeisimmistä ajattelijoina, koko kirjallista tuotantoa määrittävä tekijä oli taistelu hänen oman aikansa filosofiensa ja tieteilijöitä vastaan. Maistren mukaan filosofiensa ja tieteilijöillä oli pakonomainen tarve kyseenalaistaa kaikkea ja kieltää auktoriteetit.¹⁶ Tämän hän katsoi johtavan väistämättä yhteiskuntarauhan ja järjes- tyksen horjumiseen, tuhoon ja raakuuksiin, mistä Ranskan vallankumouksen terrori oli osoitus. Maistre julisti vallankumouksen olevan Jumalan rangaistus valistuksen synneistä¹⁷ – uskonnollisten ja yhteiskunnallisten auktoriteettien hylkäämisestä ja perinteisen yhteiskuntajärjestyksen kyseenalaistamisesta.

16 Maistre 1996, 102.

17 Maistre 2006, 6, 9, 13, 22.

Tänäkin päivänä liberaaleja ja konservatiiveja keskeisesti erottavia vastakkain- asetteluja ovat universalismi-partikularismi-, teoria-käytäntö- ja idealismi-realismi- kahtiajaot. Valistuksen universalismille vastakkaisesti konservatismille tyyppillistä on ollut partikularismi eli näkemys, ettei ole olemassa mitään abstrakteja ajasta ja paikasta riippumattomia totuuksia tai kaikkialla kaikkina aikoina päteviä normeja. Päinvastoin konservatiivit ovat korostaneet relativismia eli kantaa, jonka mukaan kaikki asiat, arvot ja totuudet ovat erottamattomasti suhteessa omaan yksittäiseen kontekstiinsa. Konservatiivit ovat alusta alkaen katsooneet, että abstraktin, teoreettisen kirjaviisauden sijaan ainoa avain totuuteen on konkreettinen eletty elämä – käytän- nöllinen kokemus, esimerkiksi historia. Valistusajattelijoiden korostaman rationa- lismiin sijaan konservatiivit ovat usein korostaneet, että tosiasiasse se, mikä ihmisiä ja maailmaa liikuttaa, on järjen sijaan tunne. Koska konservatiivit ovat tyyppillisesti suhtautuneet kielteisesti valistuksen ”sokeaan” järjen ihannointiin, rationalismiin ja abstrakteihin teorioihin, heille on ollut tyyppillistä myös epäluuloisuus intellektuelleja ja tieteilijöitä kohtaan.

Valistuksen konservatiiviset vastustajat ovat erityisesti vastustaneet abstraktia ajatusta universaalista, jaetusta *ihmisyydestä* ja sen myötä lankeavasta jakamatto- masta ihmisarvosta. Esimerkiksi Maistre pyrki kumoamaan tämän ajatuksen viitaten vallankumouksellisen Ranskan perustuslakeihin ja ihmis- ja kansalaisoikeuksien julistukseen:

Mutta nyt vain on niin, että mitään ihmistä ei ole tässä maailmassa olemassakaan. Olen elämäni mittaan tavannut ranskalaisia, italialaisia, venäläisiä... Kiitos Montesquieun,

SIKÄLI KUIN ROUSSEAU OLI ESITTÄNYT IHMISTEN VÄLISEN EPÄTASA-ARVON OLEVAN LUONNOTONTA JA KUMPUAVAN EPÄOIKEUDENMUKAISISTA YHTEISKUNNALLISISTA RAKENTEISTA, KONSERVATIIVIT VASTASIVAT, ETTÄ KOSKA IHMISET OVAT ERILAISIA, HE MYÖS OVAT LUONNOSTAAN ERIARVOISIA.

*tiedän jopa, että joku voi olla persialainen. Mutta, mitä tulee ihmiseen, täytyy minun todeta, että häntä en ole koskaan tavannut; jos hän onkin olemassa, on hän täysin vieras minulle.*¹⁸

18 Maistre 2006, 53.

Ihmiset eivät ole Maistren mukaan samanlaisia eivätkä siksi myöskään samanarvoisia. Siten hän katsoi, että on virheellistä vaatia ihmisille joitakin *ihmisyyteen* perustuvia tasavertaisia, luonnollisia oikeuksia.¹⁹

19 Maistre 2006, 53.

Konservatiivit ovat tyypillisesti kieltäneet ajatuksen universaaleista ihmis-oikeuksista ja kohdistaneet arvostelunsa ”perustuslakien rustaajia” kohtaan.²⁰ Heidän mukaansa vallankumouksellisen Ranskan perustuslakien suurin virhe oli se, että ne oli kirjoitettu *ihmiselle* ja siihen oletukseen perustuen, että ihmiset olisivat samanlaisia ja heitä koskisivat näin ollen yhdenvertaiset lait ja yhtäläiset oikeudet. Valistusta vastustavat konservatiivit ovatkin perinteisesti vastustaneet ajattomasti muotoiltuja universaaleja oikeusperiaatteita ja päinvastoin korostaneet relativismia myös, mitä tulee lakiin ja oikeuteen.

20 Holmes 1982, 169.

Äärimmäisintä esimerkkiä vastavalistuksen suhteesta oikeusvaltioperiaatteeseen ja toisaalta tuomareihin edustavat natsit, jotka kuvasivat oikeustieteilijöitä ”kansan vihollisiksi”. Stoaalaisuudesta universalismin omaksunutta roomalaista oikeutta tutkineet oikeustieteen professorit olivat ensimmäisten joukossa, kun natsit ryhtyivät panemaan epätoivottuja henkilöitä viralta.²¹ Eri maiden välisistä eroavaisuuksista huolimatta perustuslakien keskeisimpiä piirteitä on se, että ne on laadittu suojelemaan ihmisten perusoikeuksia, jotta vaihtelevat hallitukset eivät voisi niitä mielensä mukaan muuttaa tai kumota.²²

21 Giltaj 2019.

22 Tuori 2019.

Konservatiiveille on ollut tyypillistä katsoa, ettei valistuksen olettamaa ihmisten tasa-arvoa voi yhteensovittaa minkään kestävä ja vakaan yhteiskunnan kanssa. Sikäli kuin Rousseau oli esittänyt ihmisten välisen epätasa-arvon olevan luonnotonta ja kumpuavan epäoikeudenmukaisista yhteiskunnallisista rakenteista, konservatiivit vastasivat, että koska ihmiset ovat erilaisia, he myös ovat luonnostaan eriarvoisia. Maistre vastusti jyrkästi ylioptimisena pitämänsä valistusajattelijoiden näkemystä ihmisen perimmäisestä hyvyydestä ja järkevyydestä, jotka voitaisiin julkista kasvatusta ja koulutusta tarjoamalla nostaa esiin. Hänen mukaansa ihmisten väliset erot ymmärryksessä, lahjakkuudessa tai yhteiskunnallisessa asemassa eivät perustuneet epäoikeudenmukaisiin rakenteisiin tai epäoikeudenmukaisuuteen ylipäätään. Hän katsoi, ettei ole kiinni hyvästä tai huonosta onnesta, että yhdestä tulee rikas ja mahtava, kun taas joku toinen jää köyhyyteen, vaan ylemmät ovat itsestään selvästi parempia. Niin Burke kuin Maistrekin katsoivat, että ihmisten välinen eriarvoisuus perustuu luontoon ja siten jumalan tahtoon, joten se on paitsi luonnollista, myös oikeutettua.

Burken mukaan eliitin perinnöllisten erioikeuksien suojeleminen on sivilisaation ja yhteiskuntarauhan suojelemista. Hän esitti, että jos historiaa ja vuosisatoja kestänyttä perinnettä ei kunnioiteta ja eliittien jäsenet korvataan muilla ihmisillä, se vertautuu siihen, että sivistyneen valtion valtaisivat barbaarit. Hänelle ei ollut olemassa mitään abstraktia, universaalista vapauden periaatetta, vaan vapaus oli aina sidoksissa henkilön asemaan ja varallisuuteen. Tämä rajasi vapauden piiristä ulos kaikki ne, joilla asemaa tai varallisuutta ei ollut.

Sikäli kuin varhaiset konservatiivit kielsivät ihmisten tasa-arvon ja yhdenvertaiset luonnolliset oikeudet, he tyypillisesti katsoivat, ettei ole mikään ihmisten *perusoikeus* osallistua itseään koskevaan poliittiseen päätöksentekoon. Näin he eivät pitäneet demokratiaa perusteltuna. Burke esitti demokratian olevan vaarallinen järjestelmä. Hän uskoi, että mikäli hänen irrationaalisenä pitämälleen kansalle myönnettäisiin yhtäläinen äänioikeus, purkautuisi sen tyytymättömyys ja kateus ylempiään sekä näiden omaisuutta ja asemaa kohtaan helposti väkivaltaisesti.²³

23 Hamburger 1995, 147–149.

Maistre puolestaan hyökkäsi demokratiaa vastaan esittämällä, että kansa tarvitsee hallintaa ja voimakkaita auktoriteetteja, koska – toisin kuin liberaalit valistusajattelijat olivat virheellisesti kuvitelleet – ihminen ei ole pohjimmiltaan hyvä eikä rationaalinen. Vain silloin, kun yhteiskuntajärjestys ja valta perustuvat ihmisten silmissä selittämättömään jumalalliseen mysteeriin, he eivät kyseenalaista näitä rakenteita ja ne kestävät. Maistren mukaan kukaan ei uskoisi hallitsijaa, jonka uskoisi voivansa syrjäyttää vallasta, tai tottelisi lakia, jonka katsoisi voivansa kumota. Niinpä auktoriteettien tulee olla kyseenalaistamattomia ja voimakkaita. Maistre päätyi kannattamaan jossain määrin jopa obskurantismia eli ajatusta, että on haitallista levittää runsaasti tietoa kansan alimpiin osiin.²⁴ Hän katsoi, että mitä enemmän ihmiset tietävät, sitä enemmän he ryhtyvät kyseenalaistamaan asioita, mikä puolestaan johtaa yhteiskuntarauhan ja järjestyksen järkkymiseen. Niin menneet kuin nykyiset konservatiivit ovatkin tyypillisesti pitäneet suuressa arvossa kovaa kuria niin yhteiskunnassa kuin esimerkiksi kasvatuksessakin.

24 Pranchère 2011, 52.

Autoritaariset johtajat ovat saavuttaneet konservatiivien keskuudessa suosiota lisäksi hyökkäämällä paitsi liberaaleja, myös erilaisia vähemmistöjä vastaan. Konservatiivit ovat pelänneet, että arvopluralismi eli erilaisten mielipiteiden ja näkemysten salliminen romahduttaa kansakunnan yhtenäisyyden, mikä puolestaan johtaa niin sisäiseen kuin ulkoiseenkin heikkouteen. Esimerkiksi Maistren mukaan suvaitsevaisuuden ja uskonnollisen monimuotoisuuden salliminen merkitsee kansakunnan itsemurhaa: hallinnon kieltäytymistä puolustautua sisäisiä tai ulkoisia hyökkääjiään vastaan.²⁵ Jopa vallankumouksellisten teloittama Ludvig XVI oli jyrkän katolisen Maistren mukaan sikäli syyllinen, että tämä oli myöntänyt protestanttivähemmistölle oikeuksia. Konservatiivit ovat voimakkaasti korostaneet kansallista yhtenäiskulttuuria ja katsoneet relativistisesti, että koska kullakin kansakunnalla on itselleen ominainen luonne, arvot ja totuudet, ei eri kulttuureita tule sekoittaa keskenään.

25 Holmes 1993, 16.

Jo varhaiselle konservatismille tyypillisiä olivat voimakkaat uhkakuvat ja pyrkimys yhdistää massoja itsensä taakse vihollisrakennelmilla, joiden syyksi pistettiin kaikki, minkä nähtiin olevan vialla. Varhaiset konservatiivit hyökkäsivät paitsi Ranskan vallankumousta ja sen johtohahmoja, ennen kaikkea niiden taustalla näkemäänsä valistusta vastaan, kun taas esimerkiksi natsit pyrkivät kanavoimaan massojen vihaa ennen muuta juutalaisia ja liberaaleja sosiaalidemokraatteja vastaan. 1930-luvun äärioikeistolaiset hallinnot edustavatkin kaikista äärimmäisintä konkreettista ilmentymää Burkelta juontuvasta ajatuksesta, että massat tulee valjastaa valistuksen

”vaarallisia” ideaaleja,²⁶ muun muassa demokratiaa, arvopluralismia ja ajatusta ihmisten tasa-arvosta vastaan. Konservatiiviselle aatetraditiolle ominaisia piirteitä ovat syyllisten etsiminen ja tuomitseminen sekä taipumus varoitella paitsi oman aikansa suuresta kriisistä, myös tulevaisuudessa siintävästä sellaisesta.²⁷ Historiallisesta kontekstista riippuen on vaihdellut, kuinka valistuksen ”tuhoisien” liberaalien arvojen on niiden vastustajien piirissä katsottu ilmenevän.

Varhaiset konservatiivit näkivät valistuksen älyllisenä salaliittona, joka pyrkii tuhoamaan länsimaisen kristillisen sivilisaation ja tradition. He korostivat, että ihmiset tarvitsevat juuria ja yhteisöllisyyttä (etnistä, kulttuurista ja uskonnollista yhtenäisyyttä), mutta moderni liberaali yhteiskunta repii ihmisiä erilleen ja tuomitsee heidät juurettomuuteen.²⁸ Konservatiivit ovat katsoneet, ettei Ranskan vallankumouksessa ja 1700-luvun valistusfilosofiassa ollut kyse vain yksittäisestä historiallisesta katastrofista, vaan koko länsimaista sivilisaatiota uhkaavasta, vaarallisesta ajatusmaailmasta.

Esimerkiksi saksalainen Oswald Spengler (1880–1936) profetoi länsimaisen sivilisaation rappiosta, jota hänen mukaansa ilmensivät muun muassa alhainen syntyvyys, kaupungistuminen ja uskonottomuus. Italialainen Julius Evola (1898–1974) arvosteli jopa Benito Mussolinin johtamaa fasistista liikettä siitä, ettei se korostanut yhteiskunnallista hierarkiaa tarpeeksi.²⁹ Evolaa on usein kutsuttu paitsi fasisti-intellektuelliksi ja radikaaliksi traditionalistiksi, myös nyky-äärioikeiston ja uusfasismin johtavaksi oppi-isäksi. Näille ajattelijoille valistus ei merkinnyt lainkaan valoa, optimismia ja edistystä, vaan päinvastoin sekasortoa, uhkakuvia ja vertaansa vailla olevaa pahuutta.

26 Sternhell 2010, 62.

27 Holmes 1993, 3–6

28 Holmes 1993, 5–7.

29 Gillette 2003.

POLIITTISTEN AATTEIDEN HÄILYVÄ LUONNE

Koska maailma ja yhteiskunnat ympärillämme ovat jatkuvassa muutoksen tilassa, myös poliittiset ideologiat, niiden sisällöt ja vaatimukset mukautuvat väistämättä uusia tilanteita vastaaviksi. Kuten uskonnot ovat hajaantuneet oikeaoppisuudesta riiteleviksi erillisiksi kirkkokunniksi, myös suuret aatteet tapaavat jakaantua ajan kuluessa keskenään kilpaileviksi haaroiksi.

Nykyisin liberalismiin ydinsisällöksi kuvataan toisinaan usko vapaisiin markkinoihin, ja konservatismiin keskeiseksi piirteeksi puolestaan pyrkimys taloudelliseen sääntelyyn. Muun muassa Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA määritteli vuonna 2018 julkaisemassaan liberalismimittauksessa liberalismia ja konservatismia tällä tavoin.³⁰ Pitkälti samalla tavalla talousliberalismi ja talouskonservatismi määriteltiin myös vastikään julkaistussa tutkimusartikkelissa, jossa kartoitettiin suomalaisten nuorten aikuisten poliittisia asenteita ja ideologioita.³¹ Artikkelissa talousliberalismiksi kuvattiin oikeiston kanta, jonka mukaan suuret tuloerot ovat ongelmattomia, ja talouden tulee olla mahdollisimman vapaata rajoitteista sekä verotuksen mahdollisimman alhaista. Talouskonservatismiksi puolestaan esitettiin vasemmiston suosima päinvastainen ajattelu. Käytännössä taloudellinen oikeisto rinnastettiin siis liberalismiin ja taloudellinen vasemmisto puolestaan konservatismiin. Tutkimus tuli näin kuitenkin toistaneeksi todella harhaanjohtavaa ja sekavaa määritelmää siitä, mitä (talous)liberalismi ja (talous)konservatismi ovat.

Toisin kuin esimerkiksi sosialismille, perinteiselle konservatismille talous ei ole koskaan ollut aatetta keskeisesti määrittävä tekijä. Vaikka konservatiivinen äärioikeisto on toisinaan suosinutkin valtiojohtoista taloutta, ei talouden sääntelyä voi

30 Haavisto 2018.

31 Mannerström, Muotka, Leikas & Lönnqvist 2020.

TOISIN KUIN ESIMERKIKSI SOSIALISMILLE, PERINTEISELLE KONSERVATISMILLE TALOUS EI OLE KOSKAAN OLLUT AATETTA KESKEISESTI MÄÄRITTÄVÄ TEKIJÄ.

millään tapaa kutsua *konservatismiin* keskeiseksi piirteeksi. Päinvastoin konservatiiviset liikkeet ovat teollisen vallankumouksen jälkeisessä maailmassa useimmiten omaksuneet samanlaisen kannan kuin talousliberaalina itseään pitävä porvarillinen oikeisto, mitä tulee kapitalismiin, yksityisomaisuuteen, talouden sääntelyyn tai sääntelemättä jättämiseen. Sinänsä koko *talouskonservatismi*-termi on monella tapaa hämäävä. Vielä harhaanjohtavampaa on esittää, että talouden sääntely itsessään olisi konservatiivista.

Mistä tällaiset sekavat määritelmät sitten juontuvat? Tätä selittää kolme asiaa. Ensinnäkään konservatismia ei ole vain yhdenlaista. Eri konservatismien haarojen suhtautuminen vapaakauppaan, kapitalismiin ja talouteen ylipäätään sekä individualismiin, uskuntoon ja osittain jopa arvoihin on vaihdellut huomattavasti. Toiseksi, maailma on muuttunut Ranskan vallankumouksen jälkeen niin radikaalisti, että varhaisten konservatiivien vaatimukset paluusta vallankumousta edeltäneeseen tilaan – eli monarkiaan, jossa yhteiskuntahierarkia oli selkeä, aatelille palautettaisiin sen yhteiskunnalliset etuoikeudet ja demokratia kumottaisiin – ovat käyneet varsin kaukaisiksi. Siten myös konservatismiin konkreettiset päämäärät ja sisällöt ovat muuttuneet. Kolmanneksi, vaikka varhainen konservatismi syntyi nimenomaisesti vastareaktioksi valistuksen liberaaleja arvoja ja yhteiskuntaidealeja vastaan, myös liberalismi muuttui 1800-luvun kuluessa valtaan päästyään.

1800-luvun jälkipuoliskolla vakiintui kahtiajako valtiollista talouden sääntelyä vastustaneen oikeistoliberalismin ja sitä kannattaneen vasemmistoliberalismin välillä, mitä muun muassa Helena Rosenblattin käsitehistoriallinen teos *The Lost History of Liberalism* kuvaa yksityiskohtaisesti. Porvarillisille oikeistoliberaaleille riitti, että porvaristo oli saanut poliittista valtaa ja vapautunut aateliston ikeestä sekä voitontavoittelun rajoitteista, mutta työläisväestölle se ei ollut valmis mahdollistamaan samanlaista vapautumista. Päinvastoin jo 1800-luvun kuluessa ryhdyttiin Ranskan porvarillisia liberaaleja syyttämään siitä, että he olivat valtaan päästyään muuttuneet itse konservatiivisiksi³² ja puhuivat kyllä vapaudesta, mutta eivät olleet valmiita myöntämään samoja vapauksia ja oikeuksia tasa-arvoisesti kaikille.

Esimerkiksi John Stuart Mill kutsui vuoden 1830 vallankumouksen jälkeen valtaan nousseita Ranskan uusia hallitsijoita ”so-called-liberaaleiksi”, joita kiinnosti ainoastaan status quon ja oman valta-asemansa säilyttäminen.³³ Hän kirjoitti, että Ranskan uusi muka-liberaali hallinto olikin tehnyt maasta varallisuuden perustuvan oligarkian.³⁴ Mill katsoi heidän pettäneen koko liberaalin projektin: nämä ajoivat vain omia itsekkäitä motiivejaan, eivätkä valtaan päästyään piitänneet enää lainkaan valistuksen ja liberalismien keskiössä olleesta muutosvoimasta. Hänen mukaansa nämä olivat päinvastoin alkaneet tuntea vastenmielisyyttä reformeihin – erityisesti sellaisiin, joiden tarkoituksena oli auttaa köyhimpiä luokkia.³⁵ Millillä onkin tutkijoiden keskuudessa kutsuttu paitsi liberaaliksi, myös sosialistiksi. Kuten valistus-

³² Rosenblatt 2018, 92.

³³ Mill 1831.

³⁴ Mill 1830.

³⁵ Rosenblatt 2018, 91–92.

ajattelijat häntä ennen, myös Mill katsoi, ettei köyhyys ollut seurausta laiskuudesta tai moraalisesta heikkoudesta, vaan pikemminkin yhteiskunnan olemassa olevien järjestelyiden epäonnistumisesta. Hän omaksui siis pitkälti Rousseau'n näkemyksen, jonka mukaan köyhyys ja ihmisten väliset erot johtuivat ennen kaikkea yhteiskunnan rakenteellisesta epäoikeudenmukaisuudesta. Englannin parlamentissa Mill vastusti ankarasti oikeistoliberaalien politiikkaa.

Oikeistoliberaalien käsissä Adam Smithin hahmottelema liberalismi muuttui opiksi siitä, että kaikki julkisen vallan pyrkimykset säädellä markkinoita reilummiksi tai tasa-arvoisemmiksi ovat pahasta. Tällaista liberalismia ryhdyttiin kutsumaan termillä *laissez-faire*. Kuitenkaan *laissez-faire*-liberalistit eivät arvostelleet valtiollista puuttumista talouteen silloin, kun se takasi parempia edellytyksiä liiketoiminnalle ja hyödytti heitä itseään. Mikäli taas valtio pyrki puuttumaan esimerkiksi työntekijöiden ja työnantajien väliseen epäreiluun neuvotteluasetelmaan, sitä pidettiin täysin perusteettomana. Tällaiset liberaalit väittivät, että valtion ohjelmat köyhien auttamiseksi tekivät näistä laiskoja ja viekoittelivat näitä moraalisesti heikompia synteihin.³⁶ He omaksuivat Smithin *Kansojen varallisuudesta* valikoituja taloustieteellisiä elementtejä, mutta irrottivat ne laajemmasta kontekstista, joka koski esimerkiksi moraalin ja talouden suhdetta tai työntekijöiden epäreilua neuvotteluasemaa suhteessa työnantajiin.

Tätä vasten nousi 1800-luvun puolivälissä ajatuksia, että täytyi löytää kultainen keskitie ankaran *laissez-faire*-liberalismin ja vallankumousta ajaneen sosialismin välille. Tätä suuntausta ryhdyttiin kutsumaan ”uudeksi liberalismiksi”³⁷, joskin myöhemmin se sai nimen sosiaaliliberalismi. Sosiaaliliberaalit vaativat ”liberaalia sosialismia” ja syyttivät porvarillisia liberaaleja liberalismin perinnön tarkoituksellisesta vääristelemisestä. Päinvastoin he katsoivat, että varhainen liberalismi oli nimenomaan tähdätty 1700-luvun luokkatyranniaa vastaan. Sosiaaliliberaalit katsoivat, ettei sosialistien pidä arvostella liberalismia, sillä sosialismi oli liberalismin sisäinen liike. Heidän mukaansa demokratia mahdollistaisi sosialismin yhteiskunnallisia päämääriä rauhanomaisesti ja asteittaisesti. Eräs sosiaaliliberaali kysyikin kirjoituksessaan, missä vaiheessa Smithin sanoma oli onnistuttu 1800-luvulla kääntämään työnantajapuolen gospeliksi.³⁸

Liberalismin rantautuessa Euroopasta Yhdysvaltoihin 1900-luvun alussa oli kahtiajako sosiaaliliberaalien ja porvarillista liberalismia kannattaneiden välillä yhä olemassa. Ludwig von Mises, joka lukeutuu paitsi niin sanotun itävaltalaisen taloustieteen keskeisimpiin edustajiin, myös nykylibertarismiin innoittajiin, pyrki määrittelemään liberalismiin ytimeksi yksinomaan uskon vapautteen ja yksityisomaisuuteen.³⁹ Hän väitti, ettei ”oikealla” liberalismilla ole mitään humanitaarista päämäärää, vaan se on kiinnostunut vain ja ainoastaan materiaalisesta hyvinvoinnista. Misesin mukaan kaikki yksityisomaisuuden ja vapauden yli menevä oli sosialismia, jota hän varsin peittelemättä halveksi. Mises kritisoi Burken tavoin valistuksesta juontuvaa yhteiskuntasopimusteoriaan perustuvaa ajatusta, jonka mukaan valtio on olemassa edistääkseen kansalaistensa hyvinvointia ja onnellisuutta, ja nimitti pseudoliberaaleiksi niitä, joiden hän katsoi väittävän, että liberalismiin tehtävänä oli lisätä yhteiskunnallista tasa-arvoa.⁴⁰

Niin ikään myös Misesin oppilas Friedrich von Hayek esitti teoksessaan *Tie orjuuteen* (1944), ettei valtion tehtävä ole edistää markkinoiden reiluutta tai kansalaisten tasa-arvoa, vaan suojella yksilönvapautta ja vapaita markkinoita. Vaikka Hayek kritisoi myös 1800-luvun *laissez-faire*-liberaaleja näiden yli-innokkuudesta valtion supistamiseen – eli liiallisesta uskosta markkinoiden itseohjautuvaan kykyyn toimia vapaasti

36 Saastamoinen 1998. Rosenblatt 2018.

37 Ei tule sekoittaa uusliberalismiin, joka kuuluu päinvastoin oikeistoliberalismiin.

38 Oikeistoliberaalit puolustivat aina työnantajia työläisiä vastaan, lähettivät joukkoja tukahduttamaan lakkoja sekä asettivat veroja, jotka osuivat erityisen rankasti juuri köyhiin. (Rosenblatt 2018, 102.)

39 Mikä on erikoinen väite ottaen huomioon, että Adam Smith ja Mill olivat nimenomaisesti moraalifilosoofeja ja tarkastelivat taloutta vain yhtenä yhteiskunnallisena aspektina kehittäessään eettisiä oppejaan.

40 Mises 2005.

SOSIAALILIBERAALIT KATSOIVAT, ETTEI SOSIALISTIEN PIDÄ ARVOSTELLA LIBERALISMIA, SILLÄ SOSIALISMI OLI LIBERALISMIN SISÄINEN LIIKE.

ilman valtion turvaamaa toimintakehikkoa⁴¹ – hän katsoi, että liberalismiin suurimpia sisäisiä uhkia oli juuri liberaali sosialismi. Liberaali sosialismi oli hänen mukaansa puhdas mahdottomuus.⁴² Sen sijaan hän vaati paluuta ”vanhaan liberalismiin”, mitä hänelle merkitsi muun muassa Adam Smithin ajattelu. Hayekin näkemyksessä Smith edusti niin sanotulle sosiaaliliberalismille vastakkaista ja kilpailevaa liberalismiin muotoa.⁴³ Hänen aloitteestaan uusliberalismin edustajat ryhtyivät kutsumaan omaa liberalismiaan ”klassiseksi liberalismiksi”.

Mutta toisin kuin Hayek, Smith oli valistusajattelijaksi siinä missä Condorcet, Kant tai Rousseaukin. Hänelle arvo- ja talousliberalismi kulkivat erottamattomasti käsi kädessä. Smithin mukaan ihmisten erot kyvykkyydessä johtuvat lähinnä erilaisista olosuhteista, joissa nämä ovat varttuneet. Muiden, Hayekin mukaan sosiaaliliberalismia enteilleiden valistusajattelijoiden tavoin hän katsoi, ettei ihmisten välinen eriarvoisuus ole *luonnollista*, vaan eriarvoisuus on suurimmilta osin seurausta erilaisista lähtökohdista eli yhteiskuntaluokasta, johon ihminen syntyy sekä erilaisesta koulutuksesta tai koulutuksen puutteesta.⁴⁴ Smithin kanta yhteiskunnalliseen eriarvoisuuteen, sen ”luonnollisuuteen” ja oikeutukseen, oli siis täysin erilainen kuin Hayekilla. Valistusajattelijoiden päämäärä oli päinvastoin edistää materiaalista ja moraalista hyvinvointia kaikille. Heidän tarkoituksenaan oli muuttaa sekä oman aikansa että tänäkin päivänä vallitsevaa todellisuutta, jossa vauraus, valta ja mahdollisuudet periytyvät ja ihmisten eriarvoiset lähtökohdat estävät heiltä todellisen vapauden tavoitella elämässään asioita, joista he ovat itse kiinnostuneita.

Hayekia on pidetty uusliberalismin keskeisenä teoreetikkona, mutta lisäksi painottaisin, että on monella tapaa perusteltua kutsua niin häntä kuin Misesiäkin myös konservatiiviksi. Hayek piti ajatusta yhteiskunnallisesta oikeudenmukaisuudesta harhaanjohtavana ja toivoi sen hävittämistä yleisestä kielenkäytöstä. Varhaiset konservatiivit olivat katsoneet, että ihmisten väliset hierarkiat ja eriarvoisuus ovat luonnollista ja siksi oikeutettuja, eikä myöskään Hayek pitänyt ihmisten välistä suurtakaan yhteiskunnallista eriarvoisuutta ongelmallisena. Hän katsoi, että ihmiset olisi hyödyllistä opettaa lapsesta alkaen uskomaan siihen, että markkinat ja kilpailu⁴⁵ johtavat aina parhaaseen lopputulokseen ja että jokainen on oman onnensa seppä. Itse hän kuitenkin myönsi, että ympäröivän todellisuuden valossa tämä ei aivan pidä paikkaansa.⁴⁶

Myös Hayekin suhde demokratiaan oli mutkikas. Esimerkiksi Rousseauin ajatuksen, jonka mukaan ihmisten vapaus edellyttää välttämättä oikeutta osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon – toisin sanoen demokratiaa – Hayek torjui jyrkästi. Hänelle se edusti vaarallista vasemmistolaisista positiivista vapauskäsitystä. Valistusajattelijoiden ja varhaisilla liberaaleilla, sekä Smithillä että Millillä, oli suhteellisen optimistinen näkemys erilaisten ihmisten järjen potentiaalista, mikäli näille vain tarjotaan mahdollisuus koulutautua, mutta Hayekin näkemys ihmisistä oli

41 Hayek 2001, 18. Biebricher 2019, 24.

42 Myös Heikki Pursiainen on väittänyt, ettei sosialisti voi olla liberaali. (Pursiainen 2017.)

43 Hayek 1978, 125–130.

44 Smith 2007, 10.

45 Toisin sanoen yksityistäminen.

46 Hayek 1998, Vol. 2, 74. Rehmann 2013, 12, 286.

KYLMÄN SODAN AIKANA KAPITALISMIN JA NEUVOSTOSOSIALISMIN KAKSINAPAIKUUDEN VUOKSI HAYEKILAINEN LIBERALISMIN UDELLEENMUOTOILU VAKIINTUI JA SOSIAALILIBERALISMIN PERINNE JÄI SUURELTA OSIN UNOHDUKSIIN.

synkempi. Hän piti demokratian keskeisimpänä ongelmana sitä, ettei suurin osa ihmisistä ole kyvykkäitä ymmärtämään markkinoiden toimintaa. Hayek suhtautui epäileväisesti erityisesti työläisväestön älykkyyteen ja katsoi, että demokratiassa juuri nämä ovat erityisen alttiita mahdolliselle väärälle – hänen mukaansa siis vasemmistolaiselle – mielipidevaikuttamiselle. Toisin kuin valistusajattelijat, Hayek ei kuitenkaan ehdottanut ratkaisuksi julkisen vallan edistämää koulutusta kaikille kansalaisille syntyperään katsomatta. Demokratian toisena ongelmana hän piti demokraattiseen yhteiskuntaan varsin keskeisesti kuuluvaa piirrettä, välttämättömyyttä tehdä poliittisia kompromisseja eri tavoin ajattelevien intressiryhmien välillä. Hayek katsoi kompromisseihin perustuvan politiikan haittaavan markkinatalouden ja taloudellisen kilpailun valtiollista juurruttamista. Hänen mukaansa sen tulisi olla yhteiskunnassa demokraattisen päätöksenteon ulottumattomissa.⁴⁷

⁴⁷ Hayek 1998, Vol. 3.

Kylmän sodan aikana kapitalismin ja neuvostososialismin kaksinapaisuuden vuoksi tämä hayekilainen liberalismin uudelleenmuotoilu vakiintui ja sosiaaliliberalismin perinne jäi suurelta osin unohduksiin, kun ihmiset valitsivat vallitsevan todellisuuden kahdesta ääripäästä sen, kenen joukoissa seisoivat. Tämä ei kuitenkaan ollut sattumaa, vaan tietoisien toiminnan tulos: liberalismi pyrittiin erityisesti Yhdysvalloissa oikeistoliberaalien vaikutuksesta esittelemään jonain ”toisena” verrattuna Neuvostoliiton totalitarismiin. Samalla sen sisältö muuttui kuitenkin lähes täysin siitä, mitä varhainen, valituksesta ponnistava liberalismi oli ollut. Rosenblattin mukaan se hylkäsi omistautumisen yhteiselle hyvälle sekä oikeudenmukaisemman yhteiskunnan tavoittelun. Tätä prosessia oli voimakkaasti edistämässä Isaiah Berlin kuuluisalla, joskin varsin tarkoitushakuisella jaottelullaan negatiiviseen ja positiiviseen vapauteen.

Aiemmin mainitun tutkimusartikkelin kuvaus – jossa talousliberalismia edustaa näkemys, että suuret tuloerot ovat ongelmattomia, verotuksen tulee olla mahdollisimman alhaista ja talouden mahdollisimman vapaata säätelystä, ja jossa talouskonservatismi puolestaan pidetään vasemmiston suosimaa päinvastaista ajattelua⁴⁸ – ei pidä täysin paikkaansa edes, mitä tulee talousliberalismiin. Ensinnäkin, varhaiseen talousliberalismiin ei kuulunut lainkaan ajatusta, että kaikki julkisen vallan puuttuminen vapaan talouden toimintaan olisi pahasta.⁴⁹ Päinvastoin, Smithin kaltaiset liberaalit katsoivat, että talous tarvitsee paljonkin julkista säätelyä, jotta kilpailu pysyy oikeasti vapaana ja koko yhteiskuntaa hyödyttävänä. Hän nimenomaisesti varoitteli siitä, että suuryrittäjät pyrkivät lähes aina joko pettämällä, painostamalla tai muuten kyseenalaisin keinoin laajentamaan markkinoita mutta kaventamaan

⁴⁸ Mannerström, Muotka, Leikas & Lönnqvist 2020.

⁴⁹ Edes Hayek ei ajatellut näin.

kilpailua, ja hankkimaan siten itselleen yksityisen monopolin tietyllä alalla.⁵⁰ Tätä Smith piti täysin yhteiskunnan yleisen edun vastaisena, minkä vuoksi valtion tehtävänä oli talouselämää sääntelemällä huolehtia, ettei suuria etuja itselleen kahmivia taloudellisia keskittymiä pääse syntymään. John Stuart Millin liberalismia luonnehti puolestaan hänen kuuluisa haittaperiaatteensa, jonka mukaan kaikilla ihmisillä ja toimijoilla tulee olla niin paljon vapautta kuin mahdollista siihen rajaan asti, että se ei tuota muille haittaa.

Nämä Smithin ja Millin näkemykset ovat kiinnostavia sen valossa, että nykyään itseään talous- tai ”klassisiksi” liberaaleiksi kutsuvat kritisoivat hyvin harvoin suur-yrityksiä, joilla on lähes rajoittamattomasti valtaa paitsi valtioiden tasolla, myös valtioiden rajat ylittävällä tavalla. Kuvaavin esimerkki Smithin huomiosta, että suuryritysten edut ovat miltei aina vastakkaisia yhteisön edulle ja että ne pyrkivät aina tappamaan pienemmät kilpailijansa markkinoilta ja näin tuhoamaan vapaan kilpailun, on Jeff Bezosin Amazon, joka ei maksa lähes lainkaan veroja.⁵¹ Yhtä lailla Facebook, Google ja Applekin kuvastavat niin Smithin kuin Millinkin varoituksia.⁵² Esimerkiksi Euroopan komission varapuheenjohtaja Margrethe Vestager on kutsunut tällaisia jättyyrityksiä ”suurpedoiksi” kritisoiden sitä, että ne pyrkivät estämään pienempien startup-yritysten kasvua ja pääsyä alalle, vaikka ovat itse aloittaneet täysin samanlaisista lähtökohdista.⁵³ Nykyisten talousliberaaleiksi itseään kutsuvien ajama yksityistäminen, verojen minimoiminen, suuryritysten aseman ja huomattavan vallan hyväksyminen sekä näille kuuluvan yhteiskuntavastuun peräänkuuluttamisen kieltäminen ovat täysin vastakkaista varhaisten talousliberaalien ajattelulle.

Näin ollen näkemys, että vasemmiston kannattama talouden sääntely olisi jonkinlaista ”talouskonservatismia” on niin ikään harhaanjohtava. Suurin osa nykyisistä vasemmistopuolueista ei edes taistele markkinataloutta vastaan sinänsä, vaan vastustaa juuri epäoikeudenmukaista, sääntelemätöntä kapitalismia, jossa kaikki koulutusta ja vanhustenhoitoa myöten on altistettu keinoja kaihtamattomalle voitontavoittelulle. Pikemminkin nykyvasemmiston talouspolitiikkaa leimaa vaatimus siitä, että markkinatalouden tulee olla reilua ja että myös suuryritysten tulee kantaa vastuunsa niin veroista kuin työntekijöidensä oikeuksista⁵⁴ ja ympäristölle mahdollisesti tuottamastaan haitasta. Kaikki talousliberalismi ei siis ole vasemmistolle vastakkaista. Tällaisen talousajattelun keskiössä on näkemys, että julkisella vallalla tulee olla voimakkaat keinot säädellä taloutta, jotta se on paitsi aidosti vapaata, myös reilua ja läpinäkyvää eikä suuria yksityisiä monopoleja pääse syntymään.

Arvot paljastavat, onko ihminen liberaali vai konservatiivi. Tyypillisesti talousliberaaleina itseään kutsuvat tahot nostavat niin taloudessa kuin muutenkin ylimmäksi arvoksi vapauden eivätkä esimerkiksi vapautta ja tasa-arvoa, oikeudenmukaisuutta tai reiluuutta. Useasti ihmiset, jotka eniten korostavat retoriikassaan talouden ehdotonta vapautta ylitse kaiken muun, eivät tule huomioineeksi sitä, että sääntelemättä jättäminen johtaa helposti tilanteeseen, jossa vapaa kilpailu lakkaa eikä kilpailu ole reilua, mikä puolestaan tuottaa muille toimijoille haittaa. Tällöin he tulevat kyllä kannattaneeksi vapautta, mutta lähinnä harvojen vapautta.

MODERNIA KONSERVATISMIA

Vaikka aatteet ovat muuttuneet ajan mukana, ovat monet konservatismiin omaa maailmankuvaansa puolustavat argumentit pysyneet varsin muuttumattomina.

50 Smith 2007, 163.

51 Hallamaa 18.2.2020.

52 Mäntylä 6.10.2019.

53 Karismo (4.12.2018). Vestager tuli suuren yleisön tietoisuuteen, kun hän kilpailukomissaarina ollessaan kohdisti yhdysvaltalaisiin suuryrityksiin toimia, joiden seurauksena EU määräsi näille valtavia sakkoja vapaan kilpailun vastaisesta toiminnasta tai maksamattomista veroista (Kerola 27.6.2017).

54 Tätä kuvastaa hyvin Yle Areenassa nähtävä dokumentti ”Ulkolinja: Näkymättömät työntekijät”.

Traditionaalisempi, äärioikeistolaisempi konservatismi ja porvarillinen liberaalikonservatismi jakavat paikoin samanlaisia taustaoletuksia, mutta eräissä asioissa niiden kannat eroavat huomattavasti.

Liberaalikonservatismissa yhdistyy nimensä mukaisesti piirteitä yhtäältä konservatismista ja toisaalta valistuksesta juontuvasta liberalismista. Perinteisesti liberaalikonservatismi on tarkoittanut edellä kuvatun oikeistoliberalismin mukaista talousajattelua yhdistettynä konservatiivisiin arvoihin esimerkiksi yhteiskuntahierarkiasta, perinteisistä sukupuolirooleista ja ”koti, uskonto, isänmaa” -ideaalista. Toisin kuin traditionaalisempi konservatismi, liberaalikonservatismi ei ole kuitenkaan isänmaan korostamisesta huolimatta täysin vastustanut kosmopolitanismia. Esimerkiksi talouden globalisaatio on ollut sille keskeistä.

Liberaalikonservatismi on parhaiten henkilöitynyt Ison-Britannian konservatiivipuolueen entiseen pääministeriin Margaret Thatcheriin, jonka kyseisen oikeistopuolueen jäsenet ovat myös äänestäneet brittiläisen konservatistien kaikkien aikojen suurimmaksi sankariksi – ohittaen niin Edmund Burken kuin Winston Churchillinkin.⁵⁵ Kuten Burkelle, myös Thatcherin kaltaisille liberaalikonservatistiväille yhteiskunnallinen mielikuvitus ja aktiiviset pyrkimykset tehdä yhteiskunnista oikeudenmukaisempia tai tasa-arvoisempia ovat merkinneet utopiaa ja vaaraa. Burkelta juontuukin Thatcheriin henkilöityvä ajatus vallitsevasta, varsin epätasa-arvoisesta yhteiskuntatodellisuudesta: ”there is no alternative”. Niin ikään thatcherismiinkin usein liitettävä lausahdus ”yhteiskunta ei ole äitisi” juontuu niin Burken kuin oikeistoliberalienkin näkemyksestä, ettei valtion tehtävä ole turvata kansalaisilleen hyvinvointia, tämän päivän maailmassa esimerkiksi sosiaaliturvaa, ilmaista terveydenhoitoa tai koulutusta. Kyseinen yksilön omaa vastuuta voimakkaasti korostava ajatus, jonka tosin maailmanlaajuinen koronapandemia on asettanut melko kyseenalaiseen valoon, on ollut toistuva teema liki kaikissa kirjailija ja kulttuurintutkija Jari Ehrnroothin kirjoittamissa Ylen kolumneissa,⁵⁶ joskin samankaltaisia äänenpainoja on kuulunut myös niin suuremmilta kuin pienemmiltäkin kokoomusvaikuttajilta.⁵⁷ Tähän liittyy niin ikään paitsi varhaisten konservatiivien myös muun muassa Misesin ja Hayekin ajatus, ettei valtion tehtävänä ole vaikuttaa yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen tai sen puutteeseen esimerkiksi verotuksen keinoin.

Myös liberaalikonservatistien sisältö ja vaatimukset ovat vaihdelleet niin ajan myötä, maittain kuin yksittäisten puolueiden sisälläkin, eikä suuri osa sen nykyedustajista välttämättä jaa perinteistä konservatiivista arvomaailmaa esimerkiksi mitä tulee universaaleihin ihmisoikeuksiin, sukupuolirooleihin tai seksuaalivähemmistöjen oikeuksiin.⁵⁸ Sille on kuitenkin eri muodoissaan ollut ominaista voimakas yksilön vastuun ja yksityisomaisuuden korostaminen sekä ”talous ennen politiikka” -ajattelu. Modernimmassa liberaalikonservatismissa tietyt konservatiiviset asenteet ovat yhdistyneet liberaaliin ajatteluun yksilönvapauksista, individualismista ja liberaalista yhteiskuntajärjestyksestä sekä demokratiasta, parlamentarismista, laillisuusperiaatteesta ja elinkeinovapaudesta.

Liberaalikonservatistit ovat hyväksyneet abstraktilla, periaatteellisella tasolla niin meritokratian ja mahdollisuuksien tasa-arvon samoin kuin valistuksen ja liberaalien vaatimuksen, jonka mukaan samojen lakien tulee koskea kaikkia ihmisiä ja ihmisten tulee olla syntyperästä riippumatta vapaita tavoittelemaan elämässään parhaaksi katsomiaan asioita. Toisin kuin valistusajattelijat ja varhaiset liberaalit, he eivät kuitenkaan ole kritisoineet esimerkiksi synnynnäisiä etuoikeuksia, työelämän epäreiluja valtasuhteita tai mahdollisuuksien tasa-arvoa konkreettisesti heikentäviä eriarvoisia

55 Stratton 29.9.2008.

56 Ks. esim. Ehrnrooth 11.6.2018.

57 Mm. Sanni Grahni-Laasosen mukaan valtio ei voi olla vastuussa ihmisten hyvinvoinnista. (Rydman 2.6.2014.) Niin ikään myös kokoomusnuoret ovat useasti toistaneet ”yhteiskunta ei ole äitisi” -mantraa.

58 Oikeistoliberaliaaleja syytettiin tosin jo 1800-luvulta alkaen siitä, että vaikka nämä olivat hyviä pitämään juhlapuheita tasa-arvoisista oikeuksista, vapaudesta ja liberaaleista reformeista, tämä oli pelkkää tyhjää retorista pelaaamista vailla konkreettisia toimia näiden ihanteiden edistämiseksi. (Rosenblatt 2018, 104.)

LIBERAALIKONSERVATIIVIT OMAKSUIVAT KONSERVATISMISTA AJATUKSEN IHMISTEN ”LUONNOLLISISTA EROISTA”. SIIHEN PUOLESTAAN LIITTYI NÄKEMYS, ETTÄ IHMISTEN VÄLINEN ERIARVOISUUS ON PAITSI VÄISTÄMÄTÖNTÄ, MYÖS OIKEUTETTUA.

yhteiskunnallisia rakenteita. Niin ikään he eivät ole juurikaan pyrkineet edistämään mahdollisuuksien tasa-arvon toteutumista käytännössä. Siinä, missä valistusajattelijat ja liberaalit uskoivat ihmisten tasa-arvoon ja siihen, että erot ihmisten kyvyissä ja lahjoissa pohjautuvat suurelta osin erilaisiin lähtökohtiin, kasvatukseen tai koulutuksen puutteeseen, omaksuivat liberaalikonservatiivit konservatismista ajatuksen ihmisten ”luonnollisista eroista”. Siihen puolestaan liittyi näkemys, että ihmisten välinen eriarvoisuus on paitsi väistämätöntä, myös oikeutettua.

Traditionaaliselle konservatismille keskeisiä ovat talouden sijaan puolestaan olleet perinteiset konservatiiviset arvot. Sille on lisäksi ollut ominaista ajatus, etteivät maailma tai ihmiset ole rationaalisia, minkä vuoksi tarvitaan kyseenalaistamattomia sääntöjä ja voimakkaita auktoriteetteja, ”kansan isä” tulkitsemaan kansan tahtoa. Kuten 1700- ja 1800-lukujen taitteessa ja 1930-luvulla, myös monet nykyajan traditionaaliset konservatiivit ihailevat autoritäärisiä, vahvoja johtajia.⁵⁹ Peittelemättä piittaamatonta asennetaan demokratiaa ja liberaalia yhteiskuntajärjestystä kohtaan niin Vladimir Putin, Donald Trump, Victor Orbán kuin Recep Tayyip Erdoğanin ovat kasanneet häpeilemättä yhä enemmän valtaa itselleen ja lähipiirilleen. Maailmanlaajuisen epidemian aiheuttamaa kriisitilaa hyväksikäyttäen Orbán runnoi Unkarin parlamentissa läpi lain, joka antoi hänelle käytännössä diktaattorin oikeudet.⁶⁰ Eräs ajankohtainen ilmentymä vahvan johtajan kaipuusta, joskin lievemmillä tavalla, on myös perussuomalaisen eduskuntaryhmän puheenjohtaja Ville Tavion taannoisessa A-Studioossa esittämä toive, että Covid 19 -tilanteen vuoksi olisi perustettu presidentti Sauli Niinistön ehdottama hallinnon ulkopuolinen kriisijohtoryhmä ”Nyrkki”, ja että peräti presidentti itse olisi yksin asettunut sen johtoon.

Kuten niin varhaiset konservatiivit kuin 1930-luvun äärioikeistokin, myös nykyiset traditionaaliset konservatiivit hyödyntävät – tietoisesti tai tiedostamattaan – uhka- ja viholliskuvia pyrkiessään yhdistämään massoja oman maailmankuvansa ja arvo-maailmansa taakse. Huomionarvoisia nykyesimerkkejä Burkelta juontuvasta ajatuksesta, että massat tulee valjastaa valistuksen ideaaleja (muun muassa arvopluralismia tai ihmisten perustavanlaatuisia tasa-arvoa) vastaan ovat muun muassa Unkari, Puola, Turkki ja Venäjä. Samanlainen ajattelu on tosin yhtä lailla nostanut päätään myös Länsi-Euroopassa ja Yhdysvalloissa. Nykyinen konservatiivinen äärioikeisto kuvaa uhkaksi paitsi liberaalit vasemmistolaiset, toisinaan myös oikeistoliberaalit sekä maahanmuuttajat, pakolaiset ja turvapaikanhakijat.

Äärioikeistokonservatiivit niin nykyään kuin viime vuosisadallakin ovat vaalineet ”kulttuurimarxismia” käsitettä. Se merkitsee heille juutalaisvasemmistolaisista salaliittoa, jonka he katsovat pyrkivän tuhoamaan perinteisen kulttuurin ja perinteiset arvot.⁶¹ Kulttuurimarxismia äärioikeistolle merkitsevät niin feminisismi, seksuaali-

⁵⁹ Ks. Theodor Adornon, Else Frenkel-Brunswikin, Daniel Levinsonin ja Nevitt Sanfordin teos *The Authoritarian Personality* (1950).

⁶⁰ Mykkänen 30.3.2020.

⁶¹ Giltaij 2019.

vähemmistöjen oikeudet, monikulttuurisuus, moniarvoisuus kuin universaaliin ihmisarvoon sitoutuminen ja sen poliittiset implikaatiotkin. Konservatiivinen äärioikeisto lietsoo pelkoja muun muassa länsimaiden ”islamisaatiosta” ja avioliiton merkityksen turmeltumisesta, mikäli kyseinen instituutio avataan myös niille, joille se konservatiivien mukaan ei kuulu. Jälkimmäinen ilmentää jälleen ajatusta siitä, että ihmisyyden ei takaa kaikille tasavertaisia oikeuksia, sillä konservatiivien mukaan mitään tällaista universaalia ajasta ja paikasta riippumatonta ihmisyyttä ei ole.

Traditionaaliselle konservatismille on yhä tunnusomaista voimakas relativismi, nationalismi sekä ajatus, ettei eri kulttuureita tule sekoittaa keskenään, sillä kullakin kansakunnalla on sille itselleen ominaiset arvot ja totuudet. Koska tällainen konservatismi korostaa individualismin sijaan totaliteettia eli sitä, että ihminen on aina osa omaa etnistä ja kulttuurista kokonaisuuttaan, tämä ei sen mukaan voi paeta omia juuriaan, vaikkapa kansallista identiteettiään. Tästä syystä esimerkiksi etäisenä ja abstraktina nähty Euroopan unioni ja EU-kansalaisuus eivät onnistu puhuttelemaan kansakuntaa ja kulttuurien erilaisuutta korostavia konservatiiveja.

Tämän kaltaisen konservatismiin edustajille tyypillistä onkin ollut keskittyminen ihmisiä erottaviin tekijöihin, kuten kansalaisuuteen, kulttuuriin, uskontoon, sukupuoleen ja ikään. Siihen on perustunut näkemys, että koska ihmiset eivät ole samanlaisia, ei heitä tule välttämättä myöskään kohdella yhdenvertaisesti. Vaikka tätä ei juuri ääneen lausuta tai aina edes tiedosteta, tällaiselle perustalle rakentuu myös nykyisten äärioikeistokonservatiivien penseä, relativistinen suhtautuminen universaaleihin ihmisoikeuksiin, niiden puolestapuhujiin ja ideaaliin ihmisten tasa-arvosta. Kun esimerkiksi Laura Huhtasaari (PS) toteaa, että ihmisoikeudet eivät kuulu kaikille,⁶² tai kun hän esittää niiden olevan sidottuja kansallisvaltioon,⁶³ kyseessä ei ole vain yksittäinen mielipide, vaan traditionalistiselle konservatismille tyypillinen suhtautumistapa ihmisyyteen ja ihmisoikeuksiin. Kyseinen ajatus on kytkeytynyt esimerkiksi näkemyksiin, ettei vaurilla Pohjoismailla ole mitään universaalia velvollisuutta auttaa muita kuin oman maan kansalaisia tai ettei olisi ongelmallista suosia maahanmuutossa esimerkiksi kristittyjä ylitse muiden.

Oikeustieteilijöitä ja tuomareita ”kansan vihollisiksi” ovat syyttäneet muun muassa Ison-Britannian konservatiivinen lehdistö⁶⁴ ja Puolassa⁶⁵ äärioikeistolainen valtuutus, joka on paradoksaalisesti nimeltään Laki ja oikeus. Se on syrjäyttänyt maansa riippumattoman oikeuslaitoksen ja sen edustajat viroistaan.⁶⁶ Myös Donald Trump on hyökännyt maansa tuomareita vastaan.⁶⁷ Niin ikään paitsi Jussi Niinistö (PS) myös Ben Zyskowitz (Kok.) ja Kimmo Sasi (Kok.) ovat olleet tuskastuneita perustuslakiasiantuntijoihin ja kutsuneet heitä ”perustuslakitalaneiksi” ja ”perustuslakifundamentalisteiksi”.⁶⁸

Paitsi abstrakteihin oikeusperiaatteisiin, modernimmat traditionaalisen konservatismiin edustajat ovat suhtautuneet suhteellisen epäluuloisesti tieteellisiin teorioihin, tutkijoihin ja tieteeseen ylipäätään. Niin Trump kuin Brasilian presidentti Jair Bolsonaro ovat hyökänneet tutkimusta ja yksittäisiä tutkijoita, esimerkiksi ilmastoasiantuntijoita ja epidemiologeja vastaan. Myös perussuomalaiset ovat suhtautuneet erityisesti tiettyihin tutkijoihin ja tutkimusaloihin vähättelevästi tai jopa vihamielisesti.⁶⁹ Vuonna 2018 julkaistussa perussuomalaisen puolueen koulutuspoliittisessa ohjelmassa puolue vaati ”ideologisen huuhaan” kitkemistä suomalaisesta yliopistomaailmasta.⁷⁰

Traditionaalisempi, äärioikeistolaisempi konservatismi on voimakkaasti paitsi jakanut ihmisiä kansalaisuuden perusteella ”meihin” ja ”muihin”, pelannut eliitti-

62 Hakkarainen 16.12.2015.

63 Muurinen 23.1.2018.

64 Phipps 4.11.2016.

65 Varho 11.6.2019.

66 Davies 19.6.2018. *The Economist* 22.3.2020.

67 Rupar 5.4.2019. *Stubble* 8.11.2019.

68 Raivio 14.2.2019. *Teittinen* 12.7.2017.

69 Hartikainen 10.1.2020.

70 Perussuomalaiset 2018.

kansa -kahtiajaolla myös oman valtion sisällä. Se on jakanut ihmisiä yhtäältä niihin, jotka edustavat hyveellistä ”oikeaa” kansaa ja toisaalta niihin, jotka edustavat sisäistä uhkaa ja korruptoitunutta eliittiä. Tämä juontuu ennen kaikkea Maistrelta.⁷¹ Vaikka myös Maistre katsoi niin ihmisten välisen eriarvoisuuden kuin yhteiskunnallisen hierarkiankin olevan väistämätöntä ja luonnollista, hän varoitteli kuitenkin häikäilemättömästi omaa etuaan tavoittelevan aateliston, eliitin vallasta.⁷² Hän ulotti kritiikkinsä valistusfilosoifeista ja vallankumouksellisista myös Ranskan aatelistoon.⁷³ Vaikka hän katsoi, että kova kuri ja kyseenalaistamattomat auktoriteetit ovat välttämättömiä yhteiskuntarauhan säilyttämiseksi, hän itse kuitenkin arvosteli runsaasti oman aikansa monarkkeja, ylhäisaatelistoa ja korkea-arvoisimpia kirkonmiehiä korruptoituneisuudesta ja moraalittomuudesta. Liberaaleja valistusajattelijoita hän puolestaan syytti elitismistä.⁷⁴

Samaten muun muassa oikeistolaisen presidentti Trumpin neuvonantajana toiminut Steve Bannon, jota pidetään eräänä nykyisen äärioikeiston ja siihen liittyvän alt-right -liikkeen eli *vaihtoehto-oikeiston* keskeisimmistä ideologioina, on hyökännyt toistuvasti paitsi liberaalia vasemmistoa, myös republikaanipuolueen raharikasta eliittiä vastaan. Bannonin eliitti-kritiikki on mielenkiintoista ottaen huomioon, että hänen suosikkiajattelijoihinsa lukeutuu hierarkioiden radikaali puolestapuhuja Julius Evola.⁷⁵ Niin ikään esimerkiksi *vennamolaisena* kansanmiehenä itseään pitävä Timo Soini hyväksyi hallituksessa ollessaan erityisesti pienituloisiin osuvan tiukan leikkauspolitiikan ja toisaalta viittasi populistisessa retoriikassaan toistuvasti paitsi tieteeseen uskoviin ”teoriaherroihin”, myös esimerkiksi Brysselin tai Helsingin ”herroihin”, ”eliittierroihin” ja ”kaupunkieliittiin”.⁷⁶ Aivan kuten Maistre pyrki vetoamaan ”tavallisiin, hiljaisiin ranskalaisiin”⁷⁷ kääntääkseen heidät valistuksen vaarallisina pitämiään liberaaleja ideaaleja vastaan, omaksui Soini Veikko Vennamolta retoriikan, jolla pyrki esiintymään ”unohdetun kansan” äänitorvena ja todellisen kansan tahdon tulkkinä. Samanlaista retorista strategiaa on hyödyntänyt myös Marine Le Pen, joka keltaliiveihin viitaten esitti itse puhuneensa ”Ranskan unohdetuille jo vuodesta 2012 alkaen”.⁷⁸

Kansan puolelle asemoituminen on usein jäänyt kuitenkin lähinnä retoriselle tasolle. Taistelussaan valistusta vastaan traditionaaliset konservatiivit ovat hyödyntäneet ihmisten pelkoja, huolia ja taloudellista ahdinkoa ja asemoineet itsensä ”kansan” puolelle pahaa eliittiä vastaan, vaikka tosiasialla heidän politiikkansa on usein ollut pikemminkin hierarkioita ylläpitävää. Viron oikeistopopulistisen kansanpuolueen EKRE:n puheenjohtaja Mart Helmen elitistinen ja vähättelevä

71 Tämä oli vierasta Burkelle ja muille varhaisille konservatiiveille, jotka eivät useimmiten nähneet aatelistossa tai sen vallassa minkäänlaisia ongelmia. Burken erilaista asennoitumista selittää myös hänen oma yhteiskunnallinen asemansa: hän itse ei ollut aateliston jäsen, vaan porvarillinen self-made man, joka tavoitteli aatelistarvoa. Tämä on yksi syy, miksi hän niin kiihkeästi puolusti kirjoituksissaan aateliston yhteiskunnallista merkitystä. (Mannheim 1986, 129.)

72 Sandelin 2020, 67–68.

73 Sandelin 2020, 48–49.

74 Sandelin 2020, 112–113.

75 Horowitz 10.2.2017.

76 Ks. Jaakko Salosen pro gradu ”*Me todella edustamme kansaa*”: Kansanidentiteetin rakennus ja populismin logiikka Timo Soinin Plokissa vaalikaudella 2007–2011.

77 Maistre 2006, 72.

78 Hausalter 11.1.2019.

TAISTELUSSAAN VALISTUSTA VASTAAN TRADITIONAALISET
KONSERVATIIVIT OVAT ASEMOINEET ITSENSÄ ”KANSAN”
PUOLELLE PAHAA ELIITTIÄ VASTAAN, VAIKKA TOSIASIASSA
HEIDÄN POLITIIKKANSA ON USEIN OLLUT PIKEMMINKIN
HIERARKIOITA YLLÄPITÄVÄÄ.

Sanna Mariniin viittaava kommentti, jonka mukaan Suomessa ”myyjätyöstä on tullut pääministeri”⁷⁹ ei ole kansan asialla näennäisesti esiintyville konservatiiveille poikkeus, vaan pikemminkin paljastava kyseisen aatetradition oppikirjaesimerkki. Todellista kansan puolustajaa on vaikea löytää myöskään esimerkiksi Trumpista tai Jussi Halla-ahosta, jonka mukaan muun muassa ”työttömyys- ja sosiaaliturva ovat yhteiskunnan luksustoimintoja”.⁸⁰ Halla-ahon johtamat perussuomalaiset eivät todellisuudessa jää talousoikeistolaisuudessa paljoakaan perinteisemmän oikeiston jälkeen. Tästä hyvänä esimerkkinä toimii muun muassa Lauri Finérin perkaama perussuomalaisten talouspolitiikka.⁸¹ Samoin nykyään monet muutkin äärioikeistolaisiksi luokiteltavat puolueet ja poliitikot saattavat yhtäältä ajaa varsin oikeistolaista talouspolitiikkaa ja samaan aikaan esiintyä ”kansan” puolustajina pahaa eliittiä vastaan sekä syyttää liberaaleja ja näiden suosimia kulttuurimuotoja, ruokavalioita tai muuta elämäntyyliä elitismistä. Koska konservatiiviset arvot ovat kuitenkin keskeisiä tällaisille konservatiivipuolueille, ne ovat saaneet ääniä myös sellaisilta henkilöiltä, joiden asemaan kova talouspolitiikka vaikuttaa eniten. Suuri – ja Halla-ahon puheenjohtajuuden myötä epäilemättä kasvava – enemmistö perussuomalaisten kannattajista koostuu kuitenkin yllättäen oikeistokonservatiiveista, ei ”pienen ihmisen asialla” olevista matalapalkkaduunareista tai köyhistä. Tälle autoritaarisia arvoja kannattavalle, omassa ikäluokassaan hyvätuloisista koostuvalle ryhmälle suuret tuloerot ovat hyväksyttäviä, ja kaikenlaista ”heikompien” auttamista, niin sosiaalietuuksia kuin maahanmuuttoakin on rajoitettava.⁸²

79 Kokkonen 15.12.2019.

80 Karvala 13.3.2017.

81 Finér 2019. Finér 2020.

82 Mannerström, Muotka, Leikas & Lönnqvist 2020.

VALISTUKSEN IHANTEET JA ”HISTORIAN LOPPU” KONSERVATIIVIEN JA LIBERAALIEN VEDENJAKAJINA

Toisin kuin toisinaan esitetään, talouden sääntely ei ole koskaan ollut konservatismille keskeistä. Keskeistä on ollut tasa-arvon tavoittelun hylkääminen ja näkemykset, ettei ihmisten väliselle eriarvoisuudelle ja suurille sosioekonomisille eroille tarvitse tehdä mitään, sillä ne ovat luonnollisia ja oikeutettuja. Perinteisesti konservatiivit ovat nimenomaan kannattaneet yhteiskunnallista hierarkiaa.

Konservatiivi on se, joka pyrkii säilyttämään status quon ja vallitsevat valtasuhteet sekä kieltämään poliittisen mielikuvituksen ja aktiiviset pyrkimykset muuttaa yhteiskuntaa tasa-arvoisemmiksi ja oikeudenmukaisemmiksi. Valistuksen ideaalit jakavalle liberaalille taas ei ole olemassa ”historian loppu” -ajatusta eli näkökulmaa, että vallitseva yhteiskunta näkyvine tai häivytettyine epäoikeudenmukaisuuksineen olisi inhimillisen ja yhteiskunnallisen kehityksen perusteltu päätepiste.⁸³ Päinvastoin liberaali katsoo, että yhteiskuntaa voi ja tulee muuttaa jatkuvasti paremmaksi, palakerrallaan. Liberaali ei siis jumiudu näkemykseen oman nykytilan erinomaisuudesta – *leibnizilaiseen* ajatukseen, että olemassaoleva edustaisi ”parasta mahdollista maailmaa”⁸⁴, vaan pyrkii jatkuvan reflektion kautta kohentamaan ympärillään havaitsemiaan epäkohtia. Konservatiivit kuitenkin syyttävät valistusideaalit jakavia (vasemmisto)liberaaleja yhä siitä, että nämä elävät höttöisissä mielikuvitusmaailmoissaan toivoen naiivisti maailmanrauhaa ja kaikkea kivaa kaikille.⁸⁵

Syytökset, etteivät liberaalit ajattele mitään konkretian kannalta, ovat kuitenkin sekä historiallisesti että nykypäivän kannalta kyseenalaisia. Valistusajattelun päämääränä ei ollut koskaan vain teorettinen filosofinen pohdiskelu, vaan käy-

83 Ajatus juontuu Francis Fukuyaman teoksesta *Historian loppu ja viimeinen ihminen* (1992), jossa Fukuyama esitti, että Neuvostoliiton romahdettua liberalismi on voittanut ideologioiden taiston ja liberaali demokratia on ihmiskunnan viimeinen valtiomuoto.84 Tätä Gottfried Leibnizin ajatusta Voltaire pilkkasi arottomasti teoksessaan *Candide*.

85 Tätä ilmentää myös perussuomalaisen kansanedustaja Riikka Purran kritiikki, jonka mukaan vihreän sisäministeri Maria Ohisalon ja hallituksen ”ääriliberaali maahanmuuttolinja” on ”täysin irti todellisuudesta”, vaikka se tosiasiaa noudattaa vuoden 1951 pakolaissopimusta, johon myös Suomi on sitoutunut. (Koskinen 26.8.2019.)

KONSERVATIIVI ON SE, JOKA PYRKII SÄILYTTÄMÄÄN STATUS QUON JA VALLITSEVAT VALTASUHTEET SEKÄ KIELTÄMÄÄN POLIITTISEN MIELIKUVITUKSEN JA AKTIIVISET PYRKIMYKSET MUUTTA YHTEISKUNTIA TASA-ARVOISEMMIKSI JA OIKEUDENMUKAISEMMIKSI.

tännöllinen pyrkimys edistää ihmisten hyvinvointia ja onnellisuutta sekä tehdä yhteiskunnista pala palalta oikeudenmukaisempia, vapaampia ja tasa-arvoisempia. Valistuksesta inspiroituneena muun muassa Tanskan kuningas Kristian VII:n henkilö lääkäri ja sijaishallitsija Johann Struensee ajoi 1700-luvulla läpi valtavan määrän poliittisia, taloudellisia ja sosiaalipoliittisia uudistuksia: hänen aikanaan Tanskassa lakkautettiin kidutus, orjakauppa, maaorjuus ja lehdistön sensuuri. Lahjonta ja korruptio kriminalisoitiin. Eliitin erioikeudet, kuten verovapaus, lopetettiin ja valtion virat avattiin meritokraattisesti kaikille syntyperästä riippumatta. Lisäksi Struensee ajoi laajamittaista terveydenhuoltouudistusta, jotta myös yhteiskunnan vähävaraiset pääsisivät hoidon piiriin. Koska 1700-luvun Eurooppaa koetteli ankara ja valtavasti ihmisiä tappanut isorokkoepidemia, Struensee vaati koko väestön, myös köyhien valtiollista rokottamista. Konservatiivinen, veroja maksamaton aatelisto leimasi vaatimuksen utopistiseksi haihatteluksi ja tivasi Struenseelta, mistä tämä ajatteli rahat ottaa, ja lopulta vallankaappauksen tuloksena mestautti tämän ja peruutti kaikki edellä mainitut vaarallisina pitämänsä uudistukset. Myös Venäjällä valistuksen inspiroimia pyrkimyksiä vapauttaa maaorjat pidettiin vaarallisina ja ne tyrmättiin kovaotteisesti, kun taas 1800-luvun teollistuneessa Isossa-Britanniassa industrialistit vastustivat viimeiseen asti pyrkimyksiä kieltää lapsityövoiman käyttö vedoten siihen, että moinen utopistinen pyrkimys romahduttaisi talouden.

Monet asiat, joita me suomalaiseseen hyvinvointivaltioon syntyneet olemme tottuneet pitämään itsestäänselvyyksinä, ovat sellaisia, joiden puolustajia on valistuksesta alkaen konservatiivien piirissä leimattu vaarallisiksi ja naiiveiksi utopisteiksi, jotka maailmaa syyleilevine asenteineen eivät ymmärrä maailman tai talouden realiteetteja. Nämä asiat ovat meille jopa niin itsestäänselvyksiä, etteivät edes kaikki liberaaleiksi itseään kutsuvat osaa niitä kunnolla arvostaa,⁸⁶ vaikka työ niiden aikaansaamiseksi on vienyt vuosisatoja. Tällaisia asioita ovat muun muassa ilmainen ja tasa-arvoinen koulutus, demokratia, yhdenvertaiset kansalaisoikeudet luokkaan, sukupuoleen tai seksuaaliseen suuntautumiseen katsomatta, ihmisoikeudet, lapsen oikeudet sekä verovaroin rahoitettu kattava julkinen terveydenhoitojärjestelmä. Pohjoismaiden ulkopuolella ne ovat yhä asioita, jotka leimataan mahdottomaksi ja radikaaliksi haaveiluksi⁸⁷ siitä huolimatta, että täällä ne ovat paitsi konkreettista todellisuutta, myös osoittautuneet muunlaisiin yhteiskuntajärjestelmiin verrattuna varsin onnistuneiksi.⁸⁸

Toisin kuin konservatiivit mielellään ajattelisivat, edellä mainitut suomalaisen yhteiskunnan piirteet eivät ole myöskään kehittyneet ”orgaanisesti”, vaan niin yleinen

86 Juhana Vartiainen (kok) kaipasi Suomeen lukukausimaksuja jo vuonna 2016. (Tamminen 28.1.2016.) Teoksessaan *Vapauden voitto*, myös Elina Lepomäki (kok) ehdottaa lukukausimaksuja paitsi maisteri- myös tohtoriopintoihin. Kyseisessä näkökulmassa opiskelu hahmotetaan ainoastaan markkinoilta ostettavana hyödykkeenä ja yksilön investointina, eikä koulutettua väestöä nähdä yhteiskuntaa kokonaisvaltaisesti hyödyttävänä asiana.

87 Sachs & Fajans-Turner 29.6.2019.

88 Coffey 20.3.2020.

MONET ASIAT, JOITA ME SUOMALASEEN HYVINVOINTI- VALTIOON SYNTYNEET OLEMME TOTTUNEET PITÄMÄÄN ITSESTÄÄNSELVYYKSIÄ, OVAT SELLAISIA, JOIDEN PUOLUSTAJIA ON VALISTUKSESTA ALKAEN KONSERVATIIVIEN PIIRISSÄ LEIMATTU VAARALLISIKSI JA NAIIVEIKSI UTOPISTEIKSI.

ja yhtäläinen äänioikeus ja demokraattisen valtiomuodon valitseminen, tasa-arvoinen avioliitto, hyvinvointivaltio kuin peruskoulu-uudistuskin⁸⁹ ovat kaikki asioita, joista on käyty poliittista kamppailua. Niitä kaikkia konservatiivinen oikeisto on enemmän tai vähemmän vastustanut. Sikäli kuin kaikki nämä on kuitenkin saavutettu, ei pitäisi olla millään tapaa naiivia yhä tavoitella entistä parempaa yhteiskuntaa – vahvistamalla hyvinvointivaltiota tai rakentamalla esimerkiksi entistä kattavampaa, mahdollisuuksien tasa-arvoa lisäävää ja yhteiskunnan yleistä osaamistasoa nostavaa julkista koulutusta.⁹⁰

Miksi sitten varhaisten konservatiivien ajatuksiin kannattaisi kuitenkin tutustua? Vaikka yhteiskunnassa on turhaa pyrkiä saavuttamaan täydellistä konsensusta – sillä politiikkaan liittyy aina taistelua erilaisen maailmankuvan jakavien ihmisten välillä – on toisinaan hyödyllistä tarkastella myös omasta näkökulmasta kaukaisimmilta vaikuttavista ajattelijoista ja ajatuksista. Vain pyrkimällä ymmärtämään, mistä vastakkaisesti ajattelevien ihmisten ja ryhmien näkemykset ja maailmankuva kumpuavat, voimme luoda edellytyksiä dialogille, joka puolestaan on välttämätöntä toimivalle demokratialle. Toisinaan myös kestävämmiltä tuntuvien ajatusten taustalta voi löytyä inhimillisiä tuntemuksia. Fasismia⁹¹ tai rasismia ei tule suvaita, mutta konservatiivisten, oikeistopopulististen puolueiden äänestäjien demonisoimisen sijaan tulisi pysähtyä miettimään, millaisia ovat ne ihmisten tuntemukset, huolet ja pelot, joihin viimeaikaiset populistiset ryhmittymät ovat näennäisesti kyenneet vastaamaan ja mitä niille voisi tehdä.⁹² Toisin kuin konservatiiviset, autoritääriset johtajat tapaavat uskoa, riidanhaluinen ja erilaisuutta hyväksymätön politiikka ei tee valtioista yhtenäisiä tai voimakkaita. Sen tekevät kansallista yhteenkuuluvuutta vahvistavat, erilaisuutta ja moniäänisyyttä sallivat ja kaikista kansalaisistaan tasa-arvoisesti huolehtivat valtiot.

89 Poliittisen oikeiston näkökulmasta peruskoulu toi mukanaan yhteiskuntajärjestyksestä koskevia uhkia ja se vahvisti kokemusta sosialismin salakavalasta leviämisestä ja perinteisten arvojen heikentymisestä. (Olkkonen 2017.) Kuten oikeisto vastusti peruskoulu-uudistusta, se on vastustanut myös tänä päivänä koulutuksen laajentamista maksuttomaan toiseen asteeseen. (Nurmi 14.5.2019.) (Pekkonen 6.4.2019.)

90 Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020. Toisin kuin esimerkiksi Lepomäki vaikuttaisi katsovan, julkinen koulutus ei ole vain kuluerä, vaan myös merkittävä investointi koko yhteiskunnan tulevaisuuteen.

91 Mm. perussuomalaisten nuorten varapuheenjohtajana toiminut Toni Jalonen julistautui vastikään fasistiksi. (Raita-aho & Hemmilä & Hartikainen 24.2.2020.)

92 Sandelin 2019, 26–29).

KIRJOITTAJA

MARIANNE SANDELIN on tohtorikoulutettava Helsingin yliopiston Poliittisten, yhteiskunnallisten ja alueellisten muutosten tohtoriohjelmassa. Hänen väitöskirjansa käsittelee Joseph de Maistren poliittista filosofiaa.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

- Biebricher, Thomas (2019): *The Political Theory of Neoliberalism*. Stanford: Stanford University Press.
- Coffey, Helen (20.3.2020): "Finland crowned world's happiest country for third year running". *The Independent*. Viitattu 1.6.2020. <https://www.independent.co.uk/travel/news-and-advice/finland-happiest-country-united-nations-world-happiness-report-a9414201.html>
- Condorcet, Nicolas (1970): *Esquisse d'un tableau historique des progrès de l'esprit humain (1795)*. Pariisi: Librairie philosophique J. Vrin. Viitattu 1.6.2020. <http://www.anthropomada.com/bibliotheque/CONDORCET-Marquis-de-Jean-Antoine-Nicolas-de-Caritat.pdf>
- Davies, Christian (19.6.2018): "'They're trying to break me': Polish judges face state-led intimidation". *The Guardian*. Viitattu 1.6.2020. <https://www.theguardian.com/world/2018/jun/19/theyre-trying-to-break-me-polish-judges-face-state-led-intimidation>
- Ehrnrooth, Jari (11.6.2018): "Hyvinvointivaltio on tullut tiensä päähän", *YLE*. Viitattu 1.6.2020. https://yle.fi/uutiset/3-10244313?fbclid=IwARo-7334qnT2gHBqt_fgU5Xl6y2bdD8uyJ18ReTDep4DIk6QdaebyFjMRdw
- Finér, Lauri (2019): "Millaista on perussuomalaisten talouspolitiikka", *Veropolitiikka-blogi*. Viitattu 1.6.2020. <https://veropolitiikka.blog/2019/12/29/millaista-on-perussuomalaisten-talouspolitiikka/>
- Finér, Lauri (2020): "Perussuomalaiset varakkaiden asialla", *Veropolitiikka-blogi*. Viitattu 1.6.2020. https://veropolitiikka.blog/2019/09/16/perussuomalaiset-varakkaiden-asialla/?fbclid=IwAR1XEG_-3oBgi2bceNzt5-I_v4N7Os4XoWdj84mYo1vjqYz33Z5BUw1RhvM
- Fontenelle, Bernard le Bovier (1728): "Digression sur les Anciens et les Modernes", *Oeuvres* (Nouvelle édition, A la Haye), vol. II.
- Fukuyama, Francis (2018): "In an age of identity politics, inclusive national identity matters more than ever", *ABC Religion and Ethics*. Viitattu 1.6.2020. <https://www.abc.net.au/religion/why-national-identity-matters/10559382>
- Gillette, Aaron (2003): "Julia Evola and spiritual Nordicism" teoksessa *Racial Theories in Fascist Italy*. Lontoo & New York: Routledge.
- Giltaij, Jacob (2019): "'Kulttuurimarxismi', pakolaistutkimus ja Eurooppa", *Politiikasta-verkkolehti*. Viitattu 1.6.2020. <https://politiikasta.fi/kulttuurimarxismi-pakolaistutkimus-ja-eurooppa/>
- Haavisto, Ilkka (2018): "Vihreiden ja perussuomalaisten äänestäjät ovat lähes yhtä liberaaleja, mutta eri syistä", *EVA*. Viitattu 1.6.2020. <https://www.eva.fi/blog/2018/08/24/vihreiden-ja-perussuomalaisten-aanestajat-ovat-lahes-yhta-liberaaleja-mutta-eri-syista/?fbclid=IwARouM6gq2e5QBPxvEqowEGji4UkfBxpqFMmFfAT-DcDUbVTlxsGxbPd6b7s>
- Hakkarainen, Kaisa (16.12.2015): "Kansanedustaja Laura Huhtasaari: Ihmisoikeudet eivät kuulu kaikille". *Helsingin Sanomat*. Viitattu 1.6.2020. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000002873340.html>

Hallamaa, Teemu (18.2.2020): "Analyysi: Kiitos Jeff Bezos miljardilahjoituksesta, nyt maksa verosi". YLE. Viitattu 1.6.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-11215159>

Hamburger, Joseph (1995): "Burke, Edmund", *The Encyclopedia of Democracy*.

Hartikainen, Jarno (10.1.2020): "Perussuomalaiset moittivat Suomen Akatemian päätöstä rahoittaa holokaustitutkimusta – näin Suomen Akatemia kommentoi". *Helsingin Sanomat*. Viitattu 1.6.2020. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006368202.html?fbclid=IwAR2vIN8Jt3vZLmdkio8XKQ7Rl9Mwo9JY10o6YjI4smKaT4gWTVEXpUA7qT8>

Hausalter, Louis (11.1.2019): "Gilets jaunes : pourquoi Marine Le Pen est la seule à en profiter". *Marianne*. Viitattu 1.6.2020. <https://www.marianne.net/politique/gilets-jaunes-pourquoi-marine-le-pen-est-la-seule-en-profiter>

Hayek, Friedrich von (1978): "Liberalism" teoksessa *New Studies in Philosophy, Politics, Economics and the History of Ideas*. Lontoo: Routledge.

Hayek, Friedrich von (1998): *Law, Legislation, and Liberty*. Lontoo: Routledge.

Hayek, Friedrich von (2001): *The Road to Serfdom*. Lontoo: Routledge.

Holmes, Stephen (1993): *The Anatomy of Antiliberalism*. Cambridge: Harvard University Press.

Holmes, Stephen (1982): "Two Concepts of Legitimacy" julkaisussa *Political Theory* (May 1982, Vol.10(2)).

Horowitz, Jason (10.2.2017): "Steve Bannon Cited Italian Thinker Who Inspired Fascists". *The New York Times*. Viitattu 28.9.2020. https://www.nytimes.com/2017/02/10/world/europe/bannon-vatican-julius-evola-fascism.html?hp=&action=click&pgtype=Homepage&clickSource=story-heading&module=b-lede-package-region&region=top-news&WT.nav=top-news&smid=tw-nytpolitics&smtyp=cur&_r=0

Kant, Immanuel (2017): "Vastaus kysymykseen: Mitä on valistus?" teoksessa *Mitä on valistus?*. Tampere: Vastapaino.

Karismo, Anna (4.12.2018): "Amerikkalaisista digiyhtiöistä on tullut suurpetoja, jyrähtää EU:n kilpailukomissaari – Facebookin vaikutus näkyy myös Ranskan mellakoissa". YLE. Viitattu 1.6.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-10537114>

Karvala, Kreetta (13.3.2017): "Halla-ahon tiukat talouslinjaukset: Työttömyys- ja sosiaaliturva ovat yhteiskunnan luksustoimintoja". *Iltalehti*. Viitattu 1.6.2020. <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/201703132200084759>

Kerola, Päivi (27.6.2017): "Näin EU on kurmuuttanut yhdysvaltalaisfirmoja: Googlen lisäksi syntilistalla Apple, Microsoft ja Facebook". YLE. Viitattu 1.6.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-9692139>

Kettler, David & Meja, Volker & Stehr, Nico (1986): "Introduction: The Design of Conservatism" teoksessa *Conservatism: A Contribution to the Sociology of Knowledge*. (Kirjoittanut Karl Mannheim.) Lontoo & New York: Routledge & Kegan Paul.

- Kokkonen, Yrjö (15.12.2019): "Viron sisäministeri haukkuu Sanna Marinin – 'Kassatyöstä on tullut pääministeri'". YLE. Viitattu 1.6.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-11118827>
- Koskinen, Mika (26.8.2019): "PS:n Purra lyttää sisäministeri Ohisalon turvapaikkapoliittiset linjaukset: "Täysin irti todellisuudesta". Iltalehti. Viitattu 1.6.2020. <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/f4ed1011-aede-419c-912e-fcb63f118139?fbclid=IwAR2mtoVspZJ1IprD8AawnJ64eJ7QtDLdBGJRQAox8eeBQeJRpioAKidbIco>
- Maistre, Joseph (1996): *On the Sovereignty of the People* kokoelmassa *Against Rousseau: "On the state of nature" and "On the sovereignty of the people"*, (*Étude sur la Souveraineté*, 1794). Montreal & Buffalo: McGill-Queen's University Press.
- Maistre, Joseph (2006): *Considerations on France (Considérations sur la France, 1797)*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Maistre, Joseph (1993): *St. Petersburg dialogues, or, Conversations on the temporal government of Providence (Les Soirées de Saint-Petersbourg ou Entretiens sur le gouvernement temporel de la Providence, suivies d'un Traité sur les Sacrifices, 1821)*. Montreal: McGill-Queens University Press.
- Mannerström, Rasmus & Muotka, Joonas & Leikas, Sointu & Lönnqvist, Jan-Erik (2020): "Hyvin toimeentuleva, terve ja suvaitseminen – Suomalaisten nuorten poliittiset ideologiat asenneprofiileina tarkasteltuna", *Politiikka*, (Vol. 62, Nro 1, 2020.) Viitattu 1.6.2020. <https://journal.fi/politiikka/article/view/83247>
- Mannheim, Karl (1991): *Ideology and utopia: an introduction to the sociology of knowledge*. Lontoo: Routledge.
- Mannheim, Karl (1986): *Conservatism: A Contribution to the Sociology of Knowledge*. Lontoo & New York: Routledge & Kegan Paul.
- Mattila, Maija (2020): "Ihmisarvon kyseenalaistamisesta on tullut valtavirtaa". *Kalevi Sorsa -säätö*. Viitattu 1.6.2020. <https://sorsafoundation.fi/ihmisarvon-kyseenalaistamisesta-on-tullut-valtavirtaa/>
- Mill, John Stuart (19.9.1830): "Prospects of France, I" kokoelmassa *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume XXII – Newspaper Writings December 1822- July 1831*. Viitattu 1.6.2020. <https://oll.libertyfund.org/titles/mill-the-collected-works-of-john-stuart-mill-volume-xxii-newspaper-writings-part-i>
- Mill, John Stuart (10.4.1831): "Prospects of France" kokoelmassa *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume XXII – Newspaper Writings December 1822- July 1831*. Viitattu 1.6.2020. <https://oll.libertyfund.org/titles/mill-the-collected-works-of-john-stuart-mill-volume-xxii-newspaper-writings-part-i>
- Mises, Ludwig von (2005): *Liberalism: the classical tradition*. Indianapolis: Liberty Fund cop.
- Muurinen, Sakari (23.1.2018): "Huhtasaaren väite ihmisoikeuksien sitomisesta kansallisvaltion on tarua". *Satakunnan Kansan*. Viitattu 1.6.2020. <https://www.satakunnankansa.fi/a/200686637>
- Mykkänen, Pekka (30.3.2020): "Unkarin pääministeri Orbán hyväksytti lain, joka takaa lähes rajattoman vallan – Ja siinä se on, EU:n ensimmäinen diktatuuri". *Helsingin Sanomat*. Viitattu 1.6.2020. <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000006458436.html>

- Mäntylä, Juha-Matti (6.10.2019): "Analyysi: Mitä Facebook, Google, Apple ja Amazon ovat tehneet ansaitseen vihanpidon? Tässä ovat syntilistat". YLE. Viitattu 1.6.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-11005259>
- Nurmi, Lauri (14.5.2019): "Hallitusneuvottelulähteet IL:lle: Oppivelvollisuus pitenee lukioon ja ammatillisiin opintoihin". *Iltalehti*. 1.6.2020. <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/c357af87-f4ad-40a6-9d00-0243ecdofe58>
- Olkkonen, Ville (2017): *Peruskoulua vastaan – yksityisoppikoulut ja yhteiskuntajärjestys 1966–1975*. Turun yliopisto. Viitattu 1.6.2020. <https://www.utupub.fi/handle/10024/144092>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (12.2.2020): "Oppivelvollisuuden laajentaminen edennyt ehdotuksiin toisen asteen koulutuksen maksuttomuuden toteutuksesta". Viitattu 1.6.2020. https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1410845/oppivelvollisuuden-laajentaminen-edennyt-ehdotuksiin-toisen-asteen-koulutuksen-maksuttomuuden-toteutuksesta
- Padgen, Anthony (2013): *The Enlightenment and why it still matters*. Oxford: Oxford University Press.
- Pekkonen, Sanna (6.4.2019): "SDP ja kokoomus täysin eri linjoilla oppivelvollisuusian pidentämisessä – keskustalta ja PS:lta tyrmäys 5-vuotiaiden pakolliselle esikoululle". MTV. Viitattu 1.6.2020. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/sdp-ja-kokoomus-taysin-eri-linjoilla-oppivelvollisuusian-pidentamisessa-keskustalta-ja-ps-lta-tyrmays-5-vuotiaiden-pakolliselle-esikoululle/7353704#gs.5rccdi>
- Perussuomalaiset (2018): "Perussuomalainen koulutuspolitiikka". Viitattu 1.6.2020. https://www.perussuomalaiset.fi/wp-content/uploads/2018/10/Kopo_kokonaan-ja-tiivistelm%C3%A4_2018.pdf
- Phipps, Claire (4.1.2016): "British newspapers react to judges' Brexit ruling: 'Enemies of the people'". *The Guardian*. Viitattu 1.6.2020. <https://www.theguardian.com/politics/2016/nov/04/enemies-of-the-people-british-newspapers-react-judges-brexit-ruling>
- Pursiainen, Heikki (2017): "Suomen oikeistolaisin mies tekee vaalikoneen", *Libera*. Viitattu 1.6.2020. <https://www.libera.fi/2017/03/14/suomen-oikeistolaisin-mies-tekee-vaalikoneen/>
- Raita-aho, Sanna & Hemmilä, Ilkka & Hartikainen, Jarno (24.2.2020): "Perussuomalaisten Toni Jalonen julistautui fasistiksi, näin hän selittää: 'Oikein hyvä ideologia kannattaa, vaikka siihen on liitetty negatiivisia merkityksiä'". *Helsingin Sanomat*. Viitattu 1.6.2020. <https://www.hs.fi/politiikka/art-200006417822.html>
- Raivio, Petri (14.2.2019): "Puolustusministeri syytti 'perustuslakitalbaneja' tiedustelulakien viivyttämisestä". YLE. Viitattu 1.6.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-10647077>
- Rehmann, Jan (2013): *Theories of ideology: the powers of alienation and subjection*. Leiden: Brill.
- Robertson, John (2015): *The Enlightenment: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Rosenblatt, Helena (2018): *The lost history of liberalism: from ancient Rome to the twenty-first century*. Princeton: Princeton University Press.
- Rousseau, Jean-Jacques (2016): *Tutkielma ihmisten välisen eriarvoisuuden alkuperästä (Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes, 1755)*. Tallinna: Vastapaino.

Rupar, Aaron (5.4.2019): "Trump made two remarkably authoritarian remarks in one day". VOX. Viitattu 1.6.2020. <https://www.vox.com/2019/4/5/18297113/trump-authoritarian-comments-immigration-judges-media>

Rydman, Arno (2.6.2014): "Kokoomuksen Grahn-Laasonen: Valtio ei voi olla vastuussa ihmisten hyvinvoinnista". *Verkkouutiset*. Viitattu 1.6.2020. <https://www.verkkouutiset.fi/kokoomuksen-grahn-laasonen-valtio-ei-voi-olla-vastuussa-ihmisten-hyvinvoinnista-21416/#ca3e868e>

Saastamoinen, Kari (1998): *Eurooppalainen liberalismi*. Jyväskylä: Atena.

Sachs, Jeffrey & Fajans-Turner, Vanessa (29.6.2019): "Why calling Bernie Sanders a 'radical' is nonsense". CNN. Viitattu 1.6.2020 <https://edition.cnn.com/2019/06/29/opinions/bernie-sanders-radical-sachs-fajans-turner/index.html>

Sandelin, Marianne (2019): "Liberaalin demokratian säilyttäminen edellyttää juhlapuheiden sijaan konkreettia", *Libero-lehti*. Viitattu 1.6.2020. https://issuu.com/libero/docs/libero_4-2019_issuu

Sandelin Marianne (2020): *Joseph de Maistren poliittinen ajattelu*. Helsingin yliopisto. Viitattu 1.6.2020. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/313625>

Smith, Adam (2007): *An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations (1776)*. Petersfield: Harriman House.

Sternhell, Zeev (2010): *The Anti-Enlightenment Tradition*. New Haven: Yale University Press.

Stratton, Allegra (29.9.2008): "Who is the Conservatives' greatest hero?". *The Guardian*. Viitattu 1.6.2020. <https://www.theguardian.com/politics/blog/2008/sep/29/toryconference.conservatives2?fbclid=IwAR3akGI7kDjLpKI8IX9dNHUG94FX47P17Z5BkqA8kBWb7Nunh6ptxyYP7lM>

Stubbley, Peter (8.11.2019): "Trump asked aides 'can we just get rid of the judges?', book claims". *The Independent*. Viitattu 1.6.2020. <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-politics/trump-federal-judges-rant-white-house-official-book-anonymous-a9194871.html>

Tamminen, Jenni (28.1.2016): "Lukukausimaksut kaikille? Kokoomuslaisen avaus kuohuttaa jopa omassa puolueessa". *Uusi Suomi*. Viitattu 1.6.2020. <https://www.uusisuomi.fi/uutiset/lukukausimaksut-kaikille-kokoomuslaisen-avaus-kuohuttaa-jopa-omassa-puolueessa/6afc5861-8c60-3c00-8c13-59349209d2b9>

The Economist (22.3.2020): "As Poland's government punishes judges, corruption is rising". Viitattu 1.6.2020. <https://www.economist.com/europe/2020/03/22/as-polands-government-punishes-judges-corruption-is-rising>

Teittinen, Paavo (12.7.2017): "Perustuslaista käytiin kiivasta keskustelua Porissa – Ben Zyskowicz lupaa, ettei puhu enää "perusoikeusfundamentalisteista"". *Helsingin Sanomat*. Viitattu 1.6.2020. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005288602.html>

Tuori, Kaius (2019): "Perustuslaista ja talebaneista", *Politiikasta-verkkolehti*. Viitattu 1.6.2020. <https://politiikasta.fi/perustuslaista-ja-talebaneista/>

Varho, Esko (11.6.2019): "Syvästi kahtiajakautuneessa Puolassa kamppaillaan nyt liberaalin demokratian kohdalosta – ja samalla Euroopan sielusta". YLE. Viitattu 1.6.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-10821313?fbclid=IwAR2ezmPHMFFYqddkasvqmFT8go7e6QKYRnnp2a8-ly6XDoA4pjwWu1tYmoA>

Impulsseja-sarjan uusimpia julkaisuja

JOBELIUS, Matthias: 'Vihreä jälleenrakennus ja sosialidemokratia. Ilmasto-neutraalin Euroopan ohjelmalliset haasteet' Marraskuu 2020 (13 s.)

HONKASALO, Julian: 'Väitteilytaidoilla vihapuhetta vastaan' Lokakuu 2020 (17 s.)

SINISALO, Samuli: 'Työajan lyhentämisen ekologiset vaikutukset' Kesäkuu 2020 (20 s.)

HIRVOLA, Matti: 'Digitalisaatio muuttaa maailmaa. Miten työväenliikkeen pitäisi vastata haasteeseen Pohjolassa?' Maaliskuu 2020 (19 s.)

MOISIO, Matleena & TYNKKYNNEN, Oras: 'Mitä jokaisen on hyvä tietää Pariisin Ilmastopöytäkirjasta' Maaliskuu 2020 (23 s.)

KAUPPINEN, Antti: 'Mistä puhumme, kun puhumme eriarvoisuudesta?' Helmikuu 2020 (25 s.)

MOISIO, Matleena & TYNKKYNNEN, Oras: 'Mitä jokaisen on hyvä tietää EU:n ilmastopolitiikasta' Marraskuu 2019 (19 s.)

NÄÄTÄNEN, Ari-Matti: 'Globalisaatio. Hyvinvointivaltion tuhoaja, pelastaja vai sivustaseuraaja?' Syyskuu 2019 (19 s.)

PUHAKKA, Aatu: 'Sosiaalinen investointi. Käsite ja mahdollisuudet hyvinvointivaltion uudistamiselle' Toukokuu 2019 (21 s.)

KOKKO, Jani: 'USA:n 2018 välivaalit ja 116. kongressi' Toukokuu 2019 (25 s.)

PENNY, Kaisa (toim.): 'Naiset ja EU' Huhtikuu 2019 (32 s.)

'Nuorisotakuu Suomessa ja Euroopassa – Lyhyt katsaus nuorten osallisuuteen' Huhtikuu 2019 (17 s.)

RISTELÄ, Pekka: 'Sosiaalinen Eurooppa. Vähimmäisnormeja vai politiikkaohjausta?' Helmikuu 2019 (16 s.)

SINISALO, Samuli & SPASOV, Aleksandar Lj.: 'Finnish EU presidency and the enlargement in the Western Balkans' Tammikuu 2019 (26 s.)

ALAJA, Antti: 'Yrittäjäyliopisto – kriittinen katsaus' Tammikuu 2019 (15 s.)